LINDHOLM
RESTAURERING AB
tekniska och antikvariska projektörer

MARSTRAND

Kulturmiljöanalys av riksintresset Marstrand och konsekvensbeskrivning inför detaljplan

Göteborg 2015-06-15
reviderad 2016-08-26
Johanna Lange

BAKGRUND **3**

Syfte *3*

Innehåll och källmaterial *3*

LAGSTIFTNING **5**

Riksintresset Marstrand *5*

Fornlämning *6*

Byggnadsminne *6*

Skydds- och varsamhetsbestämmelser i PBL *7*

KULTURMILJÖANALYS AV RIKSINTRESSET MARSTRAND OCH KONSEKVENSBESKRIVNING **8**

Historik *8*

Detaljplaneområdets riksintressanta kvaliteter *15*

Konsekvensbeskrivning *27*
Detaljplaneförslaget 28
Nollalternativet 39
Samlad bedömning 40

Förslag till riktlinjer i detaljplan *41*

BYGGNADSBESKRIVNING – BÅTELLET **42**

Historik *42*

Byggnadsbeskrivning *48*
Exteriör 48
Interiör 54

Förslag till riktlinjer i detaljplan *71*

BYGGNADSBESKRIVNING – SOCIETETSHUSET **72**

Historik *72*
Arkitekt Adrian Crispin Peterson 79

Byggnadsbeskrivning *81*
Exteriör 81

Interiör *87*
Källarvåning 87
Våning 1 tr. 88
Våning 2 tr. 97

Förslag till riktlinjer i detaljplan *105*

KÄLLFÖRTECKNING **106**

LINDHOLM
RESTAURERING AB

DROTTNINGGATAN 29
411 14 GÖTEBORG
TEL: 031-336 09 40

johanna@lindholm-restaurering.se

BAKGRUND

Kungälvs kommun står i begrepp att pröva ny detaljplan för ett område i norra delen av Marstrandsöns samhälle. Detaljplaneområdet omfattar de befintliga byggnaderna Societetshuset och Båtellet med omgivning. I planförslaget ingår även ny receptions- och restaurangbyggnad, nytt vandrarhem samt nytt kurbadhus. De nya byggnaderna skall ingå i ett sammanhang med Båtellet och Societetshuset som båda skall byggas om till hotell. Vid utvecklingen av området är målsättningen att ta vara på och utveckla befintliga kulturhistoriska kvaliteter.

Hela Marstrandsön är identifierat som riksintresseområde för kulturmiljövården vilket ställer särskilda krav på hanteringen av den kulturhistoriskt värdefulla miljön i detaljplaneområdet. Kungälvs kommun har därför efterfrågat en fördjupad studie av riksintressets kvaliteter inom detaljplaneområdet samt en konsekvensbeskrivning av planförslaget i relation till dessa. Inom utredningsområdet finns den kulturhistoriskt värdefulla byggnaden Båtellet samt det byggnadsminnesförklarade Societetshuset som beskrivs och inventeras i egna kapitel.

Följande kulturmiljöunderlag är utarbetat av Lindholm Restaurering AB genom Johanna Lange 2015-06-15. Underlaget är reviderat och kompletterat 2016-08-26 utifrån synpunkter från länsstyrelsen som framkommit vid samråd samt nya uppgifter avseende bland annat översvämningsskydd och fasadmaterial för paviljongen. Underlaget är även kompletterat med en byggnadsbeskrivning av Societetshuset eftersom planområdet utvidgats till att omfatta även denna byggnad. Revideringen avser avsnitten *Konsekvensbeskrivning, Förslag till riktlinjer* (s. 27-41) samt *Byggnadsbeskrivning – Societetshuset* (s. 72-105).

Syfte

Syftet med kulturmiljöanalysen och konsekvensbedömningen är

- att utgöra ett kulturmiljöunderlag i samband med prövning av detaljplaneförslaget i relation till riksintresset Marstrand
- att utgöra ett kunskapsunderlag för utformning av varsamhets- och skyddsbestämmelser för Båtellet och Societetshuset
- att utgöra ett underlag för bedömning av tillbyggnad för teknikutrymmen i anslutning till Societetshusets västra fasad.

Innehåll och källmaterial

Den fördjupade riksintressebeskrivningen och konsekvensbedömningen innehåller följande moment.

- Genomgång av aktuell kulturhistorisk värdering och lagstiftning för området och dess byggnader – riksintressebeskrivning (MB), fornlämningsområde (KML) samt skydds- och varsamhetsbestämmelser vid ombyggnad (PBL).
- Historisk presentation av detaljplaneområdet.
- Inventering, fotodokumentation och värdebeskrivning av miljö, byggnad och detaljer.

- Analys av detaljplaneområdets riksintressanta kvaliteter och dess gestaltningsförutsättningar.
- Konsekvensbedömning av planförslag samt förslag till riktlinjer.
- Historisk presentation och byggnadsbeskrivning av Båtellet och Societetshuset.
- Inventering, fotodokumentation och byggnadsbeskrivning av samt förslag till riktlinjer för kulturhistoriskt värdefulla byggnader och byggnadsdelar.

LAGSTIFTNING

Riksintresset Marstrand

> *Riksintressen för kulturmiljövården är områden som förändras i takt med samhällsutvecklingen, men där de kulturhistoriska värdena ska utgöra en särskilt tungt vägande aspekt vid beslut om ändrad användning av mark, vatten och den fysiska miljön i övrigt.*[1]

Riksintressen för kulturmiljövården skall så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada kulturmiljön enligt Miljöbalken 3 kap. 6 §. Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet för riksintressena och ansvarar för att bedöma om en förändring kan innebära en påtaglig skada på ett riksintresse. Åtgärder i kulturmiljöer av riksintresse bedöms i relation till de värden som utgör grunden för riksintresset. Dessa värden uttrycks i en riksintressebeskrivning som innehåller dels en motivering som ringar in områdets kulturhistoriska sammanhang dels en redovisning av riksintressets olika uttryck.

Riksintresset för kulturmiljövården – Marstrand (O 14) – omfattar hela Marstrandsön samt en del av Koön och består av många kulturhistoriska lager, från stadens medeltida planmönster till det sena 1800-talets badortsmiljöer. Nedan är riksintressebeskrivningen återgiven i sin helhet.

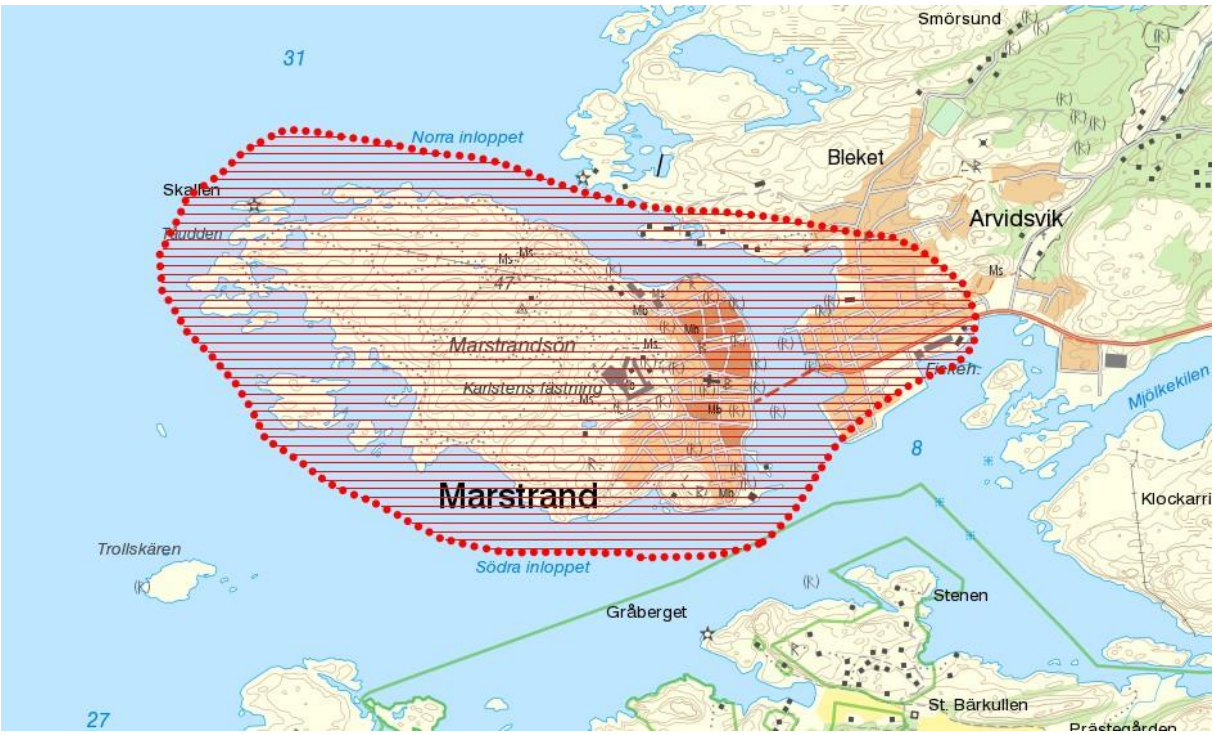

Marstrand med markering av riksintresset för kulturmiljövården. Kartutsnitt från Sveriges Länskarta.

[1] *Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken – Handbok 2014-06-23*

Motivering
Småstadsmiljö av medeltida ursprung i skydd av Carlstens fästning, som visar utvecklingen från betydelsefull handelsplats och militär stödpunkt i en orolig gränsbygd, till fashionabel kunglig badort under 1800-talets andra hälft. Fästningsmiljö.

Uttryck för riksintresset
Bevarade drag av medeltidens planmönster och regleringar under 1600-talet och senare. Gatunät, tomtfigurer, öppna platser. Försvarsanläggningarna, främst Carlstens fästning från 1600-talet med utanverk från 1834-57. Kyrka med medeltida anor, rådhus och bostadsbebyggelse i trä från 1700- och 1800-talen. Badortsepokens byggnader och miljöer. Gaturummens prägel, med stenläggning och staket. Kajer och hamnmiljöer. Bebyggelsens skala och karaktär samt uttryck för stadens spridning av verksamheter och sociala skiktning. Trädgårdar och planteringar. Carlstens fästnings silhuett.

Fornlämning

Marstrands stadsbebyggelse ligger på stadslager från medeltiden och hela området är utpekat som fornlämning i enlighet med Kulturmiljölagen 2 kap. (Marstrand 32:1). Inom det aktuella planområdet finns också ett minnesmärke som är registrerat som övrig kulturhistorisk lämning (Marstrand 50:2). Minnesmärket omfattas dock inte av Kulturmiljölagen.

Byggnadsminne

Inom planområdet finns Societetshuset som är byggnadsminnesförklarat genom beslut 1978-03-13 med stöd av lagen om byggnadsminnen, numera Kulturmiljölagen. Vid byggnadsminnesförklaringen antogs följande skyddsföreskrifter.

1. Byggnaden får ej utan länsstyrelsens tillstånd rivas eller till sitt yttre ombyggas eller på annat sätt förändras.
2. Stora salongen, som markerats med rött på bifogad karta, får ej ombyggas eller på annat sätt förändras utan länsstyrelsens tillstånd.
3. Arbeten i övriga delar av byggnadens inre som medför ingrepp i befintlig rumsindelning skall utföras i samråd med länsstyrelsen eller av kontrollant, som förordats av länsstyrelsen.
4. Byggnaden skall ägnas för dess bestånd nödvändigt underhåll.

Skydds- och varsamhetsbestämmelser i PBL

Plan- och bygglovsfrågor regleras i enlighet med Plan- och bygglagen. Särskilt kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer skall skyddas från förvanskning (PBL 8:13) Förvanskningsförbudet gäller såväl exteriör som interiör. Vid underhåll skall åtgärderna anpassas till byggnadens kulturhistoriska värden (PBL 8:14) och ändringar skall utföras varsamt med hänsyn till byggnadens karaktärsdrag (PBL 8:17).

13 § *En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.*

Första stycket ska tillämpas också på

1. anläggningar som är bygglovspliktiga enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 16 kap. 7§,

2. tomter i de avseenden som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser,

3. allmänna platser, och

4. bebyggelseområden.

14 § *Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.*

Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

En anordning för ett syfte som avses i 4 § första stycket 2–4, 6 eller 8, ska hållas i sådant skick att den alltid fyller sitt ändamål. Lag (2011:335).

17 § *Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.*

KULTURMILJÖANALYS AV RIKSINTRESSET MARSTRAND OCH KONSEKVENSBESKRIVNING

Historik

På 1820-talet togs det första initiativet till att utveckla Marstrand till en badort då en badanstalt, som så småningom fick namnet Arvidsvik, inrättades i tre tomma sillsalteribyggnader på Koön. Efterhand som besökarnas antal tilltog blev badhuset för litet. Det låg dessutom obekvämt till för de badgäster som var inkvarterade på Marstrandsön. 1843 bildades därför ett badbolag som inköpte en trädgård i viken vid norra inloppet. Där byggdes samma år ett kombinerat bad- och societetshus efter ritningar av Adolf Lindman. Bad- och societetshuset uppfördes i nyklassicistisk stil och innehöll en societetssalong som var belägen i den norra delen av huset. I huset fanns också två badavdelningar, en för herrar och en för damer. I samband med uppförandet av societetshuset byggdes också ett kallbadhus. Detta kompletterades med ytterligare två kallbadhus under det följande decenniet.

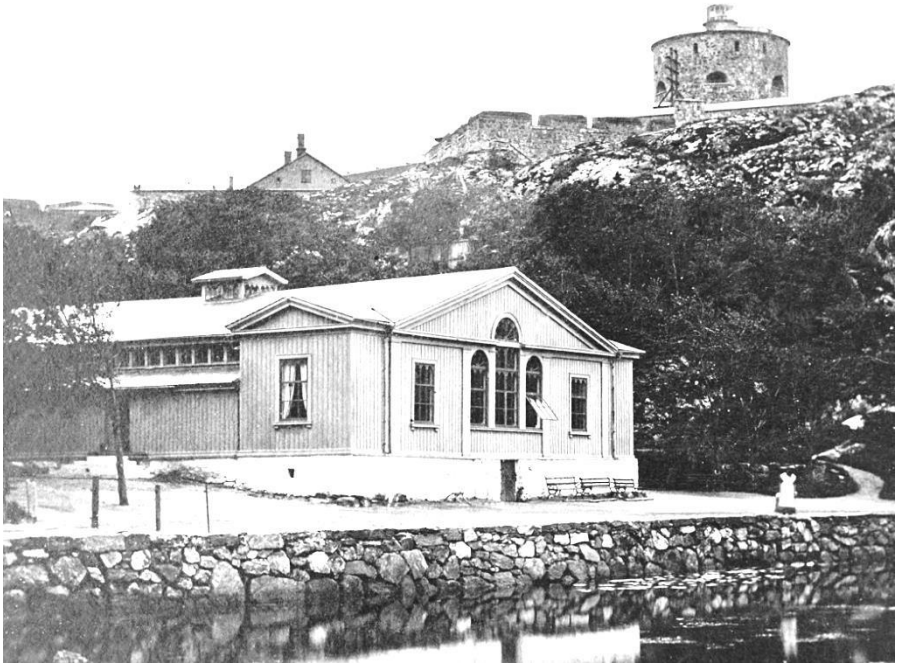

Bad- och societetshuset före 1868. Här syns kajkantens tidigare läge nära byggnadens norra gavel.
Foto Marstrands hembygdsförening.

Karta från 1855, detalj av norra inloppet. Här syns de tre första kallbadhusen samt bad- och societetshuset.
Karta Lantmäteriet.

Badorten lockade alltfler gäster och 1856 byggdes ett nytt kallbadhus på en stengrund ca 10 meter från stranden. Det bestod av två byggnader i en våning med sadeltak som bands samman av en låg huskropp. Badhuset hade ett torn för duscharnas vattenbehållare och anläggningen var avskärmad av ett plank som skyddade bassängen mot insyn.

Inte långt därefter, redan 1858, byggdes också varmbadhuset intill – nuvarande Båtellet. Då man fick ett renodlat varmbadhus i anslutning till bad- och societetshuset övergick detta till att fungera som enbart sällskapslokal.

Norra inloppet på 1870-1880-talet med föregångaren till dagens societethus, varmbadhuset och kallbadhuset.
Foto Nordiska Museet, ur boken "Västkusten förr".

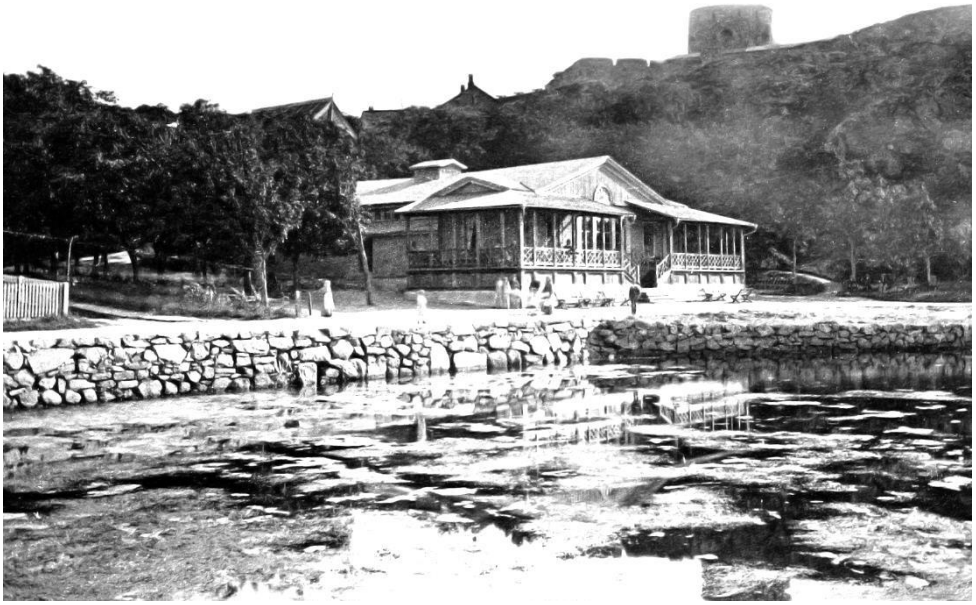

Det gamla societetshuset med verandor på 1870-talet. Framför huset har kajen fyllts ut, mötet mellan den gamla och nya kajen syns tydligt på bilden.
Marstrands hembygdsförening.

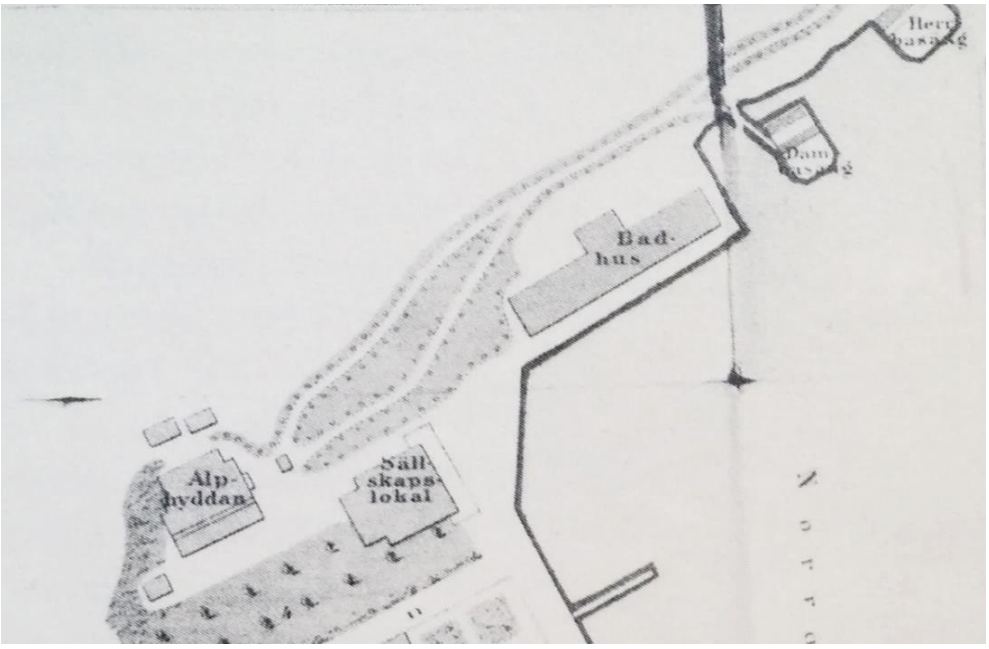

Karta över Marstrand från 1881, detalj av norra inloppet med det gamla societetshuset och kallbadhusen. Bild ur boken "Västkusten förr".

På 1880-talet byggdes både ett nytt kallbadhus och societetshus. 1882 stod det nya kallbadhuset färdigt, ritat av arkitekt Hugo Hörlin. Det var betydligt större och mer påkostat än det föregående och var grundlagt på ett kraftigt fundament i sten och betong i vattnet. Byggnaden hade formen av ett E, med separat herr- och dambassäng på vardera ca 500 kvm. Dambassängen hade 8 mindre enskilda bassänger och herrbassängen hade en enskild. Båda avdelningar hade dessutom varsin grund bassäng med träbotten för barn. Bassängerna var avskärmade ut mot vattnet med plank och hade naturlig sandbotten. Den mittersta byggnadskroppen hade en utskjutande del mot strandlinjen där entrén var belägen. Ovanför denna fanns ett större åttkantigt torn. Övriga hörn markerades med lägre fyrkantiga torn. Fasaderna hade liggande panel och ytterfasaderna var försedda med små enluftsfönster utmed takfoten som försåg omklädningshytterna med ljus. Dam- och herravdelningen hade 30 omklädningshytter och två duschrum var.[2]

Vykort från 1885-1886. Viken fylldes ut ytterligare i samband med uppförandet av societetshuset. Bild från Bohusläns museum.

[2] Stackell, Lars (1975) *Västkusten förr*, Olán, Eskil (1982) *Marstrands historia*

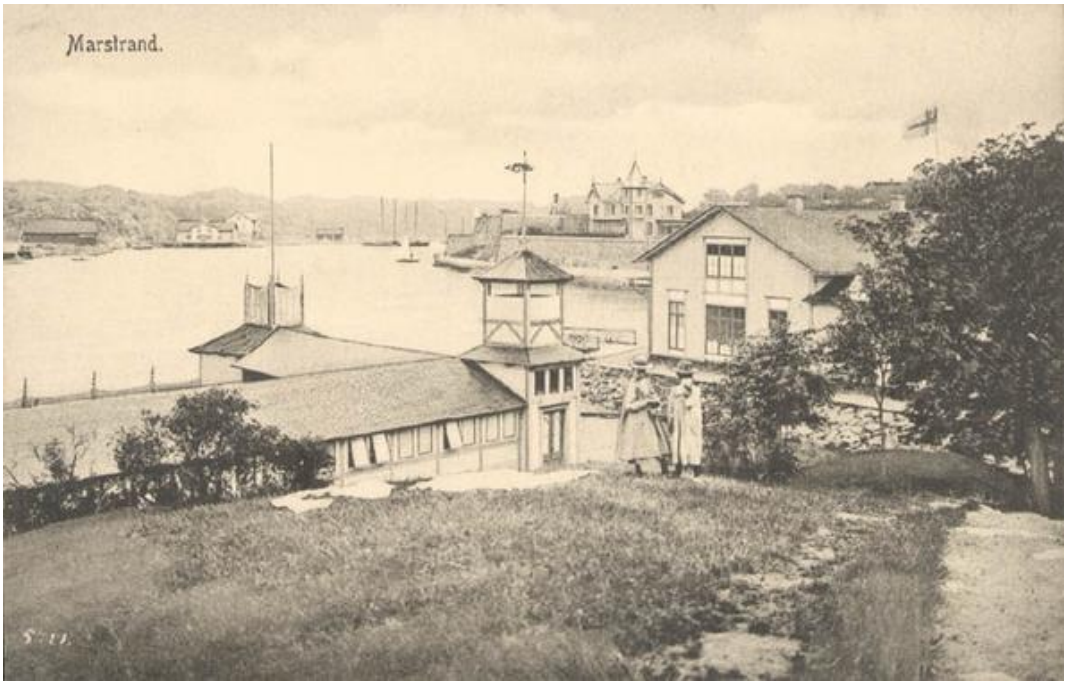

Vykort från omkring 1900. Baksidan av kallbadhuset.
Bild från Bohusläns museum.

1886 invigdes det nya societetshuset som ersatte det gamla kombinerade bad- och societetshuset från 1843. I samband med byggandet av det nya societetshuset fyllde man ut viken ytterligare och grundlade den öppna plats som kom att bli Kungsplanen. Platsen kompletterades 1897 med bysten av Oscar II och de omgivande planteringarna.

Det nya societetshuset var mer än dubbelt så stort som det gamla och ritades av arkitekten Adrian Crispin Peterson. Societetshuset byggdes i nyrenässansstil och hade två våningar med en indragen övervåning. Fasaderna målades i bruna nyanser med mörkare snickerier och fönster. På vardera gaveln fanns utsirade verandor i två våningar, delvis målade i ljusare nyanser än fasaderna.

Vykort från 1890-talet. Societetshuset och Kungsplanen med bysten av Kung Oscar II.
Bild från Bohusläns museum.

Åskådare följer Oscar II:s befälsfartyg "Drott" på väg in mot hamnen. Kajens rundade form och den utfyllda marken vid Kungsplanen syns tydligt på detta foto. Kajen kantas av flaggstänger.
Foto från Bohusläns museum.

T.v. Oscar II stiger iland på bryggan vid varmbadhuset 1903.
Foto från Bohusläns museum.

Nedan: Karta från 1920 visar området med den utformning det gavs under 1880-talet.
Karta Lantmäteriet.

Byggandet av societetshuset och Kungsplanen sammanföll med början av perioden mellan 1887 och 1907, då Oscar II var en ständigt återkommande sommargäst. Endast ett år tidigare stod det nya societetshuset klart och det är inte känt om kungens kommande besök påverkade byggandet av societetshuset. Oscar II:s månadslånga sommarvistelser kom att förändra Marstrands status och det sociala livets karaktär. Området omkring societetshuset blev centralt för de festligheter som arrangerades till kungens ära. Vid hans årliga ankomst togs Oscar II emot på bryggan vid varmbadhuset och välkomnades av en stor folksamling vid Kungsplanen och utmed kajerna. I badhusparken arrangerades återkommande festligheter med scenframträdanden och musikalisk underhållning där kungen var den självklara huvudpersonen. Vid dessa evenemang användes societetshuset verandor som läktare och i badhusparken ställdes sittmöbler tillfälligt fram för publiken. Det fanns även permanenta paviljonger för musikframträdandena. Dessa användes även efter den oscarianska erans slut och åtminstone en av paviljongerna fanns kvar fram till 1950-talet.

T.v. Midsommarfirande på södra sidan av Societetshuset omkring 1910. Musikpaviljong till höger i bild.
Foto Marstrands hembygdsförening.

Nedan: Musikpaviljong på västra sidan om societetshuset.
Bild från Bohusläns museum.

Paviljong nordväst om societetshuset på 1950-talet.
Foto Bohusläns museum.

På 1950-talet hade societetshuset och varmbadhuset blivit omoderna. Societethuset var i dåligt skick och det fanns planer på att riva det och istället bygga ett folkets hus.[3] Varmbadhuset hade något enstaka badkar kvar i bruk och en ensam baderska tog hand om de åldrande gäster som dök upp ända fram till slutet av 1960-talet då det byggdes om till vandrarhem. Societetshuset renoverades 1963 och den södra verandan revs, men resten av huset bevarades och byggnadsminnesförklarades 1978.[4] Kallbadhuset revs i sin helhet 1971.

Sammanfattning

Badortsmiljön kring norra inloppet har en historia som sträcker sig tillbaka till 1843 då det första bad- och societetshuset samt kallbadhuset byggdes. Området fick i huvudsak sitt nuvarande utseende mellan 1858 då varmbadhuset uppfördes och 1886 genom byggandet av nuvarande societetshus och utfyllnaden av Kungsplanen. 1971 revs kallbadhuset och området förlorade då en karakteristisk byggnad och en funktion som funnits på platsen i omkring 130 år.

Idag präglar badortsepoken fortfarande området genom de välbevarade byggnaderna varmbadhuset och societetshuset samt platsbildningen i anslutning till dessa.

[3] Krantz, Claes (1950) *Marstrand*

[4] Brandt, Tomas (2005) *Upprustning av societetshuset 1998-2005* Rapport 2005:11

Detaljplaneområdets riksintressanta kvaliteter

Riksintresset Marstrand omfattar hela Marstrandsön och en del av intilliggande Koön. Gränsdragningen för ett riksintresse skall inte uppfattas som absolut eftersom upplevelsen av miljön kan röra sig utanför gränserna. Då man närmar sig Marstrand är det tydligt att Carlstens fästning utövar en stark visuell påverkan på hela närområdet.

Riksintresseområdet omfattar även delar av Koön. Här är Carlstens fästnings siluett mycket påtaglig.

För att ta sig till området för den aktuella detaljplanen utan båt får man ta en kort promenad genom Marstrand. På vägen kan man uppleva delar av riksintressebeskrivningen i fysisk form innan man landar i den badortsmiljö som utgör området kring Båtellet och Societetshuset. Riksintresset kan på så sätt inte avgränsas till miljön inom detaljplaneområdet, liksom intrycket av Marstrand inte låter sig fångas i en bild. I den följande beskrivningen görs därför ett försök att samla in de viktigaste synintrycken ifrån den närmast liggande omgivningen innan beskrivningen av själva detaljplaneområdet tar vid.

Bildtexterna på de närmast följande sidorna utgörs av riksintressebeskrivningens formuleringar.

Kajer och hamnmiljöer.

Småstadsmiljö av medeltida ursprung i skydd av Carlstens fästning.

Kyrka med medeltida anor.

Bostadsbebyggelse i trä från 1700- och 1800-talen.

Gaturummens prägel, med stenläggning och staket. Trädgårdar och planteringar.

Försvarsanläggningarna. Badortsepokens byggnader och miljöer.

Vy över detaljplaneområdet och dess närmaste omgivning.

Detaljplaneområdet är beläget i utkanten av den täta stadsbebyggelsen. Området har tydliga gränser mot omgivningen – mot norr finns vattenlinjen med kaj och strandkant, västerut bergsryggen, mot söder den täta staden och mot öster de höga försvarsmurarna. I denna del av Marstrand är det badortsepokens byggnader och miljöer, försvarsanläggningarna och kajen som är mest framträdande utifrån riksintressets perspektiv. I bakgrunden ligger även den riksintressanta småstadsmiljön med sin bostadsbebyggelse i trä.

Området präglas av öppna ytor närmast vattnet och större byggnadsvolymer som orienterar sig utefter vattenlinjen. Byggnaderna är placerade med ett visst avstånd både till strandlinjen och till varandra, vilket ger området en luftig karaktär. Stadsmiljöns tydliga gatunät kontrasteras här av den öppna grusplanen som inbjuder till friare rörelsemönster. Området har också en stark prägel av naturlandskapet som ramar in byggnaderna och står för en storskalighet som får byggnaderna att krympa något på avstånd. Carlstens fästning är närvarande som platsens definitiva landmärke. Naturlandskapets material återfinns i markbeläggningen som karakteriseras av den öppna platsens grus och kajens natursten. I senare tid har kompletteringar gjorts med betong och asfalt.

Den byggnad som står i fokus för detaljplanen, Båtellet, är en enkel rektangulär träbyggnad med sadeltak och tegeltäckning. Med sin låga byggnadshöjd, långsträckta fasad och placeringen utmed vattnet påminner det om en magasinsbyggnad. I stark kontrast står det iögonfallande Societetshuset med sin tvåfärgade fasad och sina omsorgsfullt utformade snickerier. När man närmar sig Båtellet blir detaljeringen i träfasadens snickerier tydligare och genom skuggverkan blir den monokroma fasaden mer artikulerad.

De två byggnaderna skiljer sig åt både volym- och gestaltningsmässigt, men binds samman genom detaljeringen i sina träfasader.

Bakom Båtellet ger grusvägen och de undangömda enkla byggnaderna känslan av en bygata. Byggnaderna orienterar sig efter vägen och skapar en tätare struktur.

Byggnaderna mot berget ligger delvis i souterräng. Det spritputsade gamla elverket har en välbevarad exteriör.

Naturområde och promenadstråk.

Grusvägen som leder ut till vågbrytaren smalnar av och blir en gångväg i denna del.

Grusvägen avslutas i en öppen plats med utsikt över norra inloppet.

Vy mot staden, societetshuset och Båtellet.

Analys av områdets karaktärsskapande kvaliteter

Följande fysiska egenskaper utgör delar av den kulturhistoriskt värdefulla helheten i och omkring detaljplaneområdet. Dessa egenskaper ger det riksintressanta området dess karaktär och utgör samtidigt gestaltningsförutsättningarna för kommande förändringar.

Plan och volymer

- öppen platsbildning och stråk utmed kajen/strandlinjen
- enskilda större byggnader luftigt placerade utmed kajen/strandlinjen
- mindre byggnader och tätare struktur utmed berget
- byggnader i en till två våningar

Karaktär

- tydlig hierarki mellan byggnaderna
- gemensam nämnare i material
- hög detaljering i fasader

Material

- byggnader – sten, trä, tegel
- mark – sten, sand, grus, betong
- naturmiljö – vatten, berg i dagen, grönska, stora träd

Konsekvensbeskrivning

Detaljplaneförslaget för området syftar till att pröva möjligheten för en större och mer mångfacetterad verksamhet att etablera sig på platsen. Den nya verksamheten planeras omfatta kurbadhus, hotell, vandrarhem och restaurang. I förslaget ingår tre nya byggnader – ett större badhus, ett vandrarhem och en paviljong med servering och reception.

Följande konsekvensbeskrivning syftar till att utvärdera detaljplaneförslaget och dess visuella påverkan på det riksintressanta områdets kulturhistoriska sammanhang, dvs. i första hand badortsepokens byggnader och miljöer, kajen samt försvarsanläggningarna och Carlstens fästnings silhuett. I beskrivningen redovisas de delar i planområdet som direkt berörs av förslaget och hur den visuella upplevelsen av den riksintressanta omgivningen kan komma att påverkas om detaljplanen genomförs. Bedömningen av konsekvenserna formuleras i en fyrdelad skala – stor, måttlig, liten respektive ingen påverkan. Konsekvensbeskrivningen omfattar även utvärderingen av ett nollalternativ vilket innebär att detaljplanen inte antas och att befintlig markanvändning fortgår.

Detaljplaneförslaget

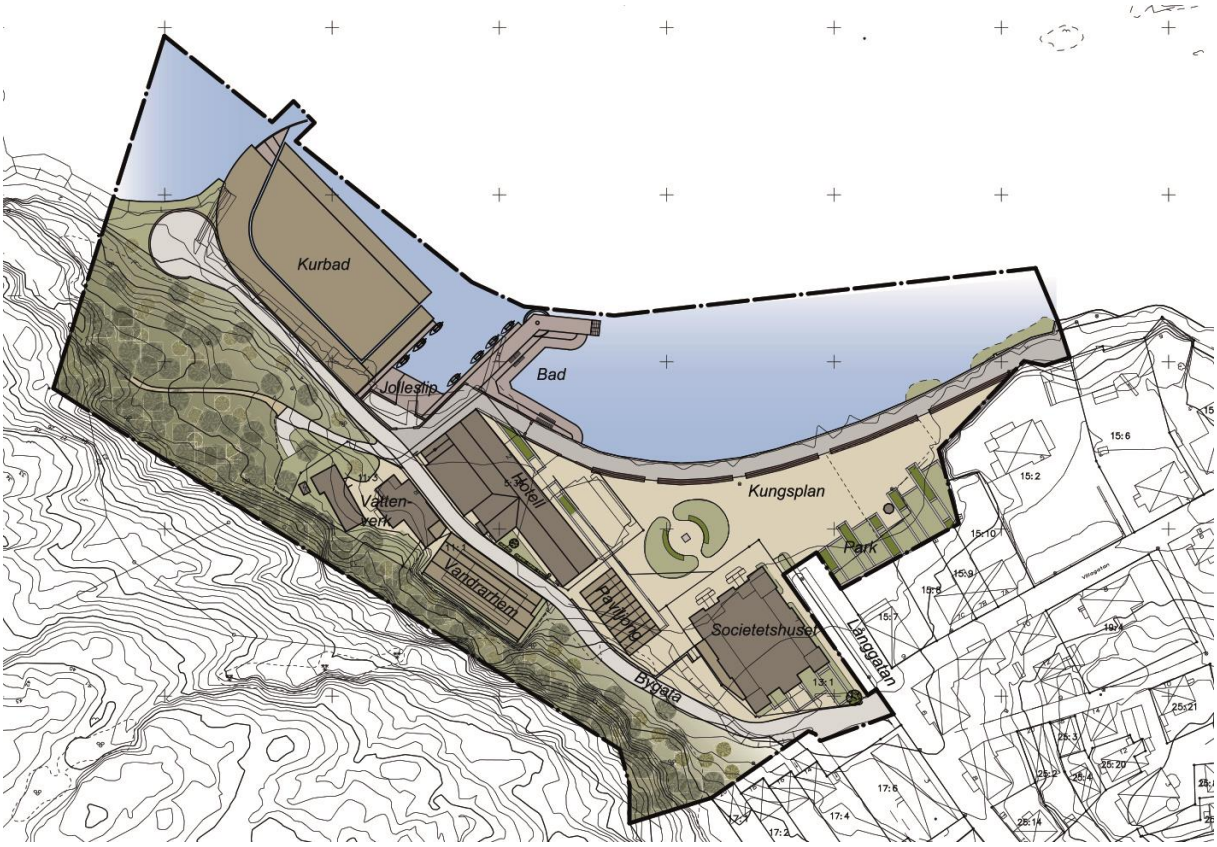

Illustration av detaljplaneförslaget. Situationsplan Okidoki arkitekter.

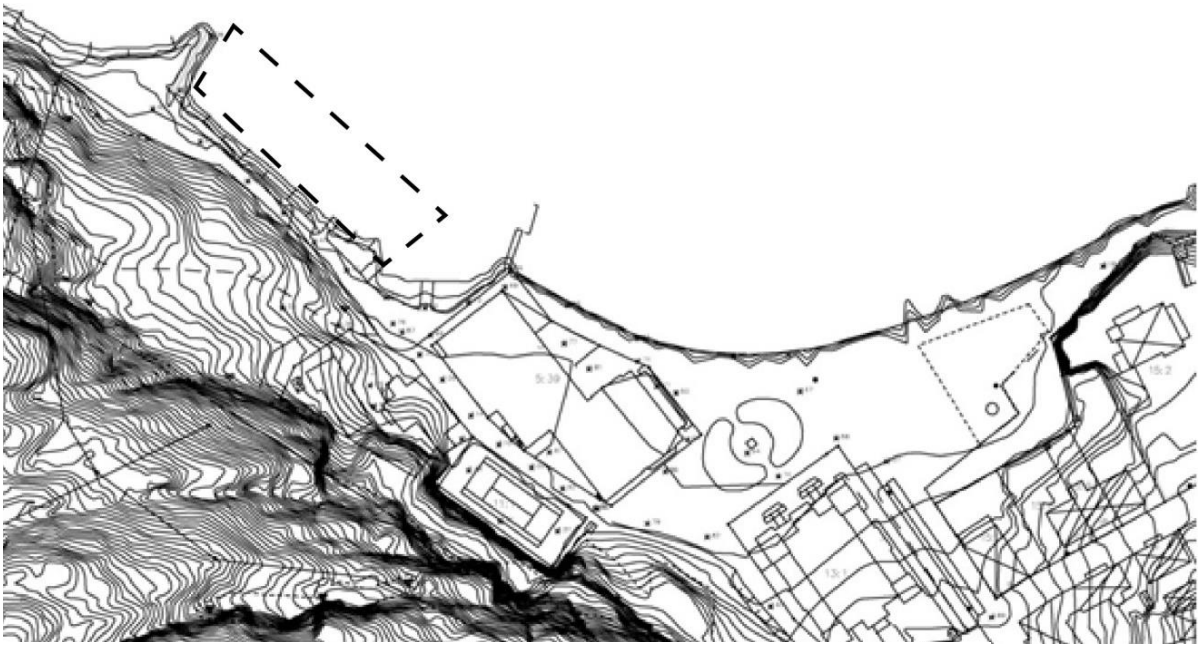

Situationsplan nuvarande utseende. Markeringen anger det tidigare kallbadhusets ungefärliga utsträckning och är överförd från 1920-talskartan (se sid.12)

Utmed kajen läggs en stensatt promenad kantad av bänkar. Befintlig brygga rivs och ersätts av en längre stenpir med en nyanlagd sandstrand.

Vägen utmed det nya kurbadhuset breddas och stensätts och avslutas med en vändplats.

I mötet mellan Societetshuset och Båtellet placeras en paviljong i en våning. Båtellets tillbyggnad till höger i bild rivs.

Paviljongen är placerad i linje med Båtellet och nockhöjden är ungefär i höjd med Båtellets takfot. Båtellets tak är försett med skiffer och tillbyggnaden är riven. Höjdskillnaden vid Societetshuset tas upp med en stödmur. Fotomontage Okidoki arkitekter.

Paviljong utformad som sammanhängande tvärställda byggnadsvolymer med valmade tak. Fasad och tak kläs med koppar. Fotomontage Okidoki arkitekter.

Kraftiga pelare bär upp taket och innanför dessa finns glaspartier med ett tunt ramverk. Fotomontage Okidoki arkitekter.

Det nya vandrarhemmet utgörs av två sammanhängande byggnadsvolymer med sadeltak i två respektive tre våningar. Fotomontage Okidoki arkitekter.

Nuvarande utseende. Platsen för det nya vandrarhemmet utgörs idag av en tennisbana.

På platsen där det gamla kallbadhuset låg uppförs kurbadhuset med fasader i natursten och trä. Fotomontage Okidoki arkitekter.

Nuvarande utseende.

Vy över befintlig samt föreslagen ny bebyggelse. Indraget från kajkanten är bänkarna som skall fungera som översvämningsskydd. Fotomontage Okidoki arkitekter.

Nuvarande utseende.

Åtgärder och konsekvenser

Mark

Åtgärder	*Konsekvenser*	*Kommentar*	*Visuell påverkan på riksintresset*
En stensatt promenad läggs utmed kajen.	Befintlig asfaltbeläggning närmast kajkanten rivs.	Asfaltbeläggningen har ingen historiskt förankring på platsen och kan med fördel ersättas.	Liten påverkan.
En stenpir byggs och en strand anläggs vid Båtellets norra del.	Befintlig träbrygga rivs.	Träbryggan är av enkel konstruktion och är tillkommen i senare tid och kan med fördel ersättas. Stenpiren och stranden utgör ett visuellt nytillskott.	Liten påverkan. Måttlig påverkan.
Vägen som leder till det nya kurbadhuset breddas och stensätts, samt förses med vändplats.	Befintlig grusad promenadväg ersätts av en körbar stenlagd väg.	Vägen får en mer reglerad och anlagd karaktär.	Måttlig påverkan.
Väg och vändplats anläggs väster om Societetshuset. Marknivån höjs delvis och stödmur anläggs.	Grässlänten tas i anspråk för väg och stödmur.	Grässlänten får en mer reglerad och anlagd karaktär.	Måttlig påverkan.
Marknivån vid Båtellet och Kungsplanen höjs för att stadkomma bättre avrinning.	Båtellets sockel döljs delvis av höjd marknivå. Gräsytorna omkring bysten av Oscar II tas bort och återskapas/ återplanteras.	Åtgärden syftar till att stärka förutsättningarna för långsiktigt bevarande.	Liten påverkan.
Översvämningsskydd i form av murar/sittbänkar byggs i anslutning till kajen.	Siktlinjer från Kungsplan och intilliggande byggnader	Åtgärden syftar till att stärka förutsättningarna för långsiktigt bevarande.	Måttlig påverkan.

	påverkas.		
Tennisbana bakom Båtellet tas bort.	-	Den ursprungliga tennisbanan låg vid Carlstens fästning och befintlig tennisbana är anlagd senare.	Liten påverkan.

Befintliga byggnader

Åtgärder	*Konsekvenser*	*Kommentar*	*Visuell påverkan på riksintresset*
Societetshuset tillbyggs med teknikutrymme vid västra fasaden.	Befintlig tillbyggnad rivs och ersätts med ny tillbyggnad.	Befintliga tillbyggnader som ger ett brokigt intryck ersätts med en ny mer enhetlig tillbyggnad som också blir lägre än de befintliga.	Liten påverkan.
Båtellet byggs om till hotell, två senare tillbyggnader samt bassäng rivs och takläggningen återställs till skiffer med skorstenar i ursprungliga lägen.	Platsen framför Båtellet tas fram och öppnar upp siktlinjer mot hamninloppet från Kungsplan.	Båtellet får ett mer ursprungligt utseende och förses med skydds- och varsamhetsbestämmelser i detaljplanen vilket stärker dess kulturhistoriska status.	Måttlig påverkan.
Gamla elverket bibehålls i befintligt utförande.	-	Elverket förses med varsamhetsbestämmelser i detaljplanen vilket stärker dess kulturhistoriska status.	Liten påverkan.

Nya byggnader

Åtgärder	*Konsekvenser*	*Kommentar*	*Visuell påverkan på riksintresset*
Paviljongbyggnad i en våning byggs mellan Båtellet och Societetshuset. Tak och fasad utförs i koppar samt indragen fasad i glas.	Den nya paviljongbyggnaden ger en förändrad vy från hamninloppet, kajen och Kungsplanen, och bildar tillsammans med befintliga byggnader en mer definierad platsbildning.	Volym underordnar sig intilliggande byggnader. Gestaltningen tar upp formelement från intilliggande societetshus och tidigare paviljongbyggnader på platsen. Fasadmaterialet avviker från intilliggande byggnader.	Måttlig påverkan.
Vandrarhem i två till tre våningar byggs väster om Båtellet vid foten av berget. Tak och fasad utförs tegel respektive träpanel.	Ny byggnad bildar tillsammans med befintliga byggnader ett mer definierat gaturum.	Volym och fasadmaterial ansluter till intilliggande bebyggelse. Gestaltningen är traditionell.	Liten till måttlig påverkan.
Kurbadhus i en till två våningar byggs ut i vattnet på platsen för det gamla kallbadhuset norr om Båtellet. Fasader i natursten och trä.	Kurbadhuset ger tillsammans med befintliga byggnader ett nytt visuellt intryck av norra inloppet, både från land och från sjösidan. I siktlinjen från nordväster döljs Båtellet av det nya badhuset. Vyn mot vattnet från befintlig promenadväg döljs av det nya badhuset.	Volymen är vidsträckt och har en låg byggnadshöjd i den flytande trädelen. Den fasta delen i sten är i två våningar motsvarande Båtellets nockhöjd. Planen motsvarar ungefär det gamla kallbadhusets. Fasadmaterialet ansluter till intilliggande bebyggelse och naturmiljö.	Stor påverkan.

Sammanfattning

Mark
Bedömning: Liten till måttlig påverkan

Den föreslagna gatusträckningen med stödmurar och vändplan samt delvis förändrade marknivåer bedöms innebära måttliga konsekvenser. Denna del kommer att få en mer reglerad och stadsmässig karaktär, mot den befintliga mer odefinierade och enkelt anlagda grusvägen och grässlänten i anslutning till Societetshuset. Mer iögonfallande blir även de föreslagna översvämningsskydd som placeras utmed kajen.

Markhöjningen av Kungsplan och kajen vid Båtellet bedöms innebära en liten påverkan av helheten.

Befintliga byggnader
Bedömning: Liten till måttlig påverkan.

Båtellet är en av de byggnader som direkt motiverar en del av riksintressebeskrivningen och restaureringen av byggnaden bedöms därför innebära måttligt positiva konsekvenser för riksintresset. Societetshusets tillbyggnad får en mer ordnad karaktär som på ett tydligare sätt än den befintliga tillbyggnaden inordnar sig i Societetshusets exteriör. Av liten betydelse för helheten bedöms det bibehållna elverket innebära.

Nya byggnader
Bedömning: Måttlig till stor påverkan.

Kurbadhuset har en framskjuten placering samt är den till volymen största nya byggnaden och bedöms utöva stor påverkan på hamninloppet, bakomliggande gata samt intilliggande bebyggelse. Fasaden i natursten har en sluten karaktär som ansluter till kajer och stenmurar i miljön. Denna del byggs lika hög som Båtellets nockhöjd och utgör stor påverkan i mötet med Båtellet och gaturummet bakom kurbadhuset. Träfasaden präglas av en detaljering och transparens som kan föra tanken till utformningen av äldre kallbadhus och paviljongbyggnader. Denna del är lägre än Båtellets takfot vid lågvatten. Gestaltningen av byggnadsvolymen är självständig i relation till intilliggande bebyggelse.

Paviljongen har en indragen placering mellan Båtellet och Societetshuset och bedöms utöva en måttlig påverkan på helhetsmiljön. Byggnaden har en volym som tydligt underordnar sig de intilliggande byggnaderna och en byggnadshöjd i nivå med Båtellets takfot. Fasaden i kopparplåt och glas avviker från intilliggande byggnader. Användningen av kopparplåt har ingen hävd som fasadmaterial på platsen, men är ett traditionellt material som framför allt använts vid mer avancerade plåtarbeten. Gestaltningen av byggnadsvolymen tar upp formelement från det intilliggande Societetshuset och tidigare paviljongbyggnader på platsen.

Vandrarhemmet som placeras bakom Båtellet har en volym som trappar ner mot och möter den befintliga byggnadens takfot. Gestaltningen av byggnaden är traditionell med träpanel och sadeltak som ansluter till Båtellets fasad och tak.

Nollalternativet

Åtgärder och konsekvenser

Mark
Inga åtgärder.

Befintliga byggnader
Inga åtgärder.

Nya byggnader
Inga åtgärder.

Vid nollalternativet vidtas inga åtgärder.

Sammanfattning

Mark
Bedömning: Ingen påverkan

Befintliga byggnader
Bedömning: Ingen påverkan.

Nya byggnader
Bedömning: Ingen påverkan.

Samlad bedömning

Detaljplaneförslaget bedöms mot bakgrund av ovanstående konsekvensanalys innebära måttlig visuell påverkan på den riksintressanta omgivningen. Utformningen av de nya byggnaderna bedöms i stora drag vara genomförd med förståelse för områdets gestaltningsförutsättningar och tålighet. De föreslagna byggnaderna inordnar sig i en tydlig hierarki där de på olika sätt samspelar med den etablerade hierarkin hos befintliga byggnader. Vandrarhemmet inordnar sig helt, kurbadhuset ansluter materialmässigt och den lilla paviljongen avviker. Både paviljongen och kurbadhuset signalerar en ny årsring på platsen genom att delvis etablera ett samband med befintliga byggnader delvis avvika genom gestaltning eller materialval.

Den öppna platsen utmed kajen lämnas öppen så långt möjligt, dock kompletteras här med ett översvämningsskydd som ansluter till kajens nya promenadstråk. I anslutning till Båtellet sker en förtätning utmed berget som delvis redan har påbörjats genom de befintliga byggnaderna och gatustrukturen. I mötet mellan Societetshuset och Båtellet placeras en paviljong som delvis förändrar platsbildningen och det visuella intrycket i denna del.

Förslaget bedöms vara utformat så att det inte försvårar läsbarheten av platsens riksintressanta kulturhistoriska sammanhang. Tillgängligheten till platsen bedöms vara fortsatt god. De befintliga byggnaderna blir fortfarande upplevbara på samma sätt som idag från flera olika vinklar och betraktningsavstånd. Siktlinjer påverkas delvis och främst på nära håll. Undantaget är kurbadhuset som bildar ny vy över norra inloppet tillsammans med befintlig bebyggelse. Sammanfattningsvis bedöms den befintliga kulturmiljön även i detaljplaneförslagets framtida vision vara tongivande och utmanas inte på ett betydande sätt av de nya byggnaderna.

Om detaljplaneförslaget genomförs innebär detta att verksamheten på plats kan utvecklas vilket innebär ekonomiska möjligheter att underhålla den kulturhistoriskt värdefulla miljön och dess byggnader.

Nollalternativet ger sammanfattningsvis ingen visuell påverkan på den riksintressanta omgivningen.

Vid ett nollalternativ skulle pågående verksamhet kunna fortsätta i Båtellet. Verksamheten kan dock inte utvecklas enligt önskemål vilket sannolikt innebär att Båtellet inte restaureras och höjning av marknivåer samt översvämningsskydd inte anläggs. Den framtida användningen av området som helhet och därmed finansieringen av underhåll och upprustning framstår som mer oviss.

Förslag till riktlinjer i detaljplan

För att säkra kvaliteten på detaljplaneförslaget är det väsentligt att ange ambitionsnivån på ett tydligt sätt i detaljplanen. Gestaltningen av de nya byggnaderna bör utgå ifrån den analys som gjorts i förslaget ovan avseende hur de inpassas i den befintliga hierarkin. Volymer och material bör så långt som möjligt låsas i detaljplanen.

Kurbadhusets stora volym ger en stor visuell påverkan på omgivningen och bygger vidare på en tradition med kallbadhus i trä som placeras ut i vattnet. Här bör byggnadshöjd anges och fasadmaterialet huvudsakligen vara natursten och trä. Gestaltningen bör i stort följa detaljplaneförslagets byggnad.

Det nya vandrarhemmet inordnar sig i västkustens byggnadstradition och kurar bakom det befintliga Båtellet. Här bör byggnadshöjd anges och fasadmaterialet huvudsakligen vara trä. Gestaltningen i stort bör följa detaljplaneförslagets byggnad.

Paviljongen har en särskild position eftersom det skall samspela med både societetshusets och Båtellets olika byggnadshöjder och karaktär. Här bör byggnadsvolym och fasadmaterialet anges till kopparplåt. Den paviljongbyggnad som detaljplaneförslaget presenterar utgör en helhet där material och gestaltning är beroende av varandra och där plåt är en förutsättning. Kopparplåt framstår här som det mest lämpliga eftersom det är ett traditionellt material som används på ett delvis otraditionellt sätt. Kopparplåten bedöms kunna fungera bra på platsen mellan Båtellet och Societetshuset och där utgöra ett balanserat tillskott som signalerar en ny årsring utan att ta över eller överglänsa de intilliggande byggnadernas betydelse. Koppar är också ett material som förändras över tid och får en patina som efterhand förändrar dess uttryck. Det är en kvalitet som samspelar väl med de äldre byggnaderna och deras åldrade fasader.

De befintliga byggnaderna, Båtellet och gamla elverket, bör förses med skydds- och varsamhetsbestämmelser så att deras kulturhistoriska värden tas tillvara. För Båtellet bör en hög nivå på bevarade och anpassning av nya funktioner eftersträvas även i interiören.
(Se förslag till riktlinjer för Båtellet.)

Markbeläggningen i området är också en mycket viktig del i upplevelsen av miljön. I den känsliga naturnära miljön vid kurbadhusets baksida bör ny väg och vändplats gestaltas med omsorg. Här bör detaljplanen ange tillåtna material till natursten och grus samt ställa höga krav på utformning av skyltning, räcken etc.

BYGGNADSBESKRIVNING – BÅTELLET

Historik

Varmbadhuset i Marstrand byggdes 1858 efter ritningar av arkitekt Hans Jakob Strömberg, sedermera stadsarkitekt i Göteborg, och skall då det var nytt ha varit landets största. Badhuset placerades mellan Societetshuset och kallbadhuset på en strandremsa som breddades för ändamålet med stenfyllningar ut i vattnet. Byggnaden uppfördes i en och en halv våning och utgjordes av en länga med ett centralt utskjutande parti i bakkant mot bergssluttningen. Fasaderna kläddes med liggande och stående panel och taken var av sadelmodell. En hög skorsten stack upp från utbyggnadens tak. Varmbadhuset fick en mycket enkel utformning och för en besökare i slutet av 1800-talet tedde sig huset med sin höga skorsten snarast som en fabriksbyggnad.

Varmbadhuset omkring 1900 med ursprungliga överkantshängda vädringsfönster och skiffertäckt tak samt en hög murad skorsten. Foto Bohusläns museum.

Kungligt besök utanför varmbadhuset 1903. Fasaden var då målad i en ljus kulör med mörkare foder och fönster. Foto Hugo Hallgren, Bohusläns museum.

Entrén var placerad mitt på varmbadhusets ena långsida och ledde in till en foajé. Därifrån nåddes en bred korridor som även var avsedd som promenoir vid dåligt väder. Där skulle alltså kurbadgästerna få sin motion oavsett väderlek. Utmed korridoren låg ”20 badrum med varsitt toilettrum, utrustat med kakelugn.” De båda rummen var lika stora, drygt 3x4 m och badrummen hade stört-, regn- och strålduschar. Några av rummen hade gemensamma duschhytter, två och två. I byggnaden fanns också mottagningsrum för badläkaren och badhusets intendent.[5]

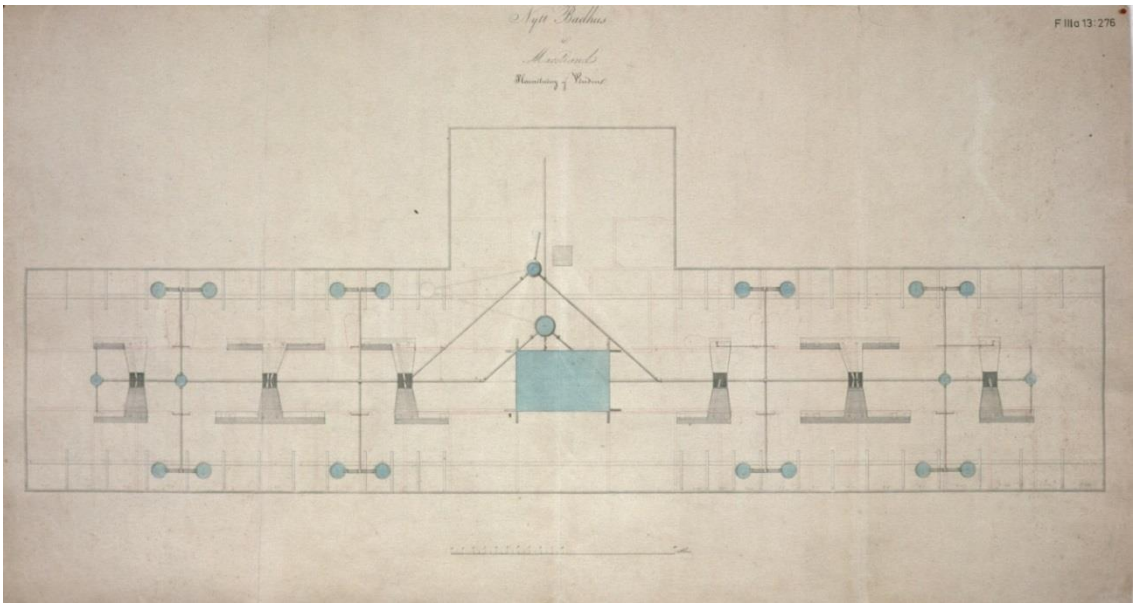

Originalritning av vinden med vattentank och ledningssystem till de olika badrummen. I övrigt saknas originalritningar på varmbadhuset. Odaterad ritning från Region- och stadsarkivet Göteborg.

Varmbadhuset byggdes till på 1890-talet med en mindre bassäng och tvagningsutrymmen i nordvästra hörnet. Tillbyggnaden skall ha uppförts i samband med skeppsgossekårens förläggning till Marstrand.[6] Omkring 1910 byggdes badhuset till på västra sidan med en envåningsbyggnad innehållande bassäng, bastu, omklädningsrum och tvättstuga etc. Denna tillbyggnad fanns kvar fram till 1972.

Badhusen på 1890-talet. Foto Bohusläns museum.

Badhusen år 1900. Varmbadhuset har byggts till i nordvästra hörnet. Foto Evald Widell, Bohusläns museum.

[5] Stackell, Lars (1975) *Västkusten förr*

[6] Stackell (1975) s. 123

T.v. Varmbadhusets vaktmästare Frans Ek fotograferad omkring 1930 utanför tillbyggnaden på västra sidan.
Foto P. Bonander, Bohusläns museum.

Nedan. Den gamla bassängen som byggdes 1910 och revs omkring 1972. Bassängen finns fortfarande kvar som vattenreservoar.
Foto Kerstin Kristensson 1972, Marstrands Hembygdsförening.

Intilliggande rum med duschkabiner och ingång till bastu till vänster i bild. Innanför den öppna dörren syns bassängen. Foto Kerstin Kristensson 1972, Marstrands Hembygdsförening.

Fortsättning av rummet ovan. Foto Kerstin Kristensson 1972, Marstrands Hembygdsförening.

Varmbadhuset fungerade som badhus med kurbadsverksamhet ända fram till 1969. Det fanns då något enstaka badkar kvar samt en anställd baderska som tog hand om de få gäster som fortfarande var intresserade av de gamla behandlingarna. För att få ekonomi i byggnaden föreslogs då att man skulle bygga om varmbadhuset till vandrarhem. 1969-70 byggdes vindsvåningen om och försågs med flerbäddsrum utmed en korridor. I samband med detta byggdes även en utomhusbassäng. 1972 byggdes badavdelningen om och kompletterades med en utvändig bassäng. På 1990-talet byggdes aktivitetshallen och bassängen byggdes in, och Båtellet fick då sitt nuvarande utseende.

Varmbadhuset 1961. Foto Göran Kristensson, Marstrands Hembygdsförening.

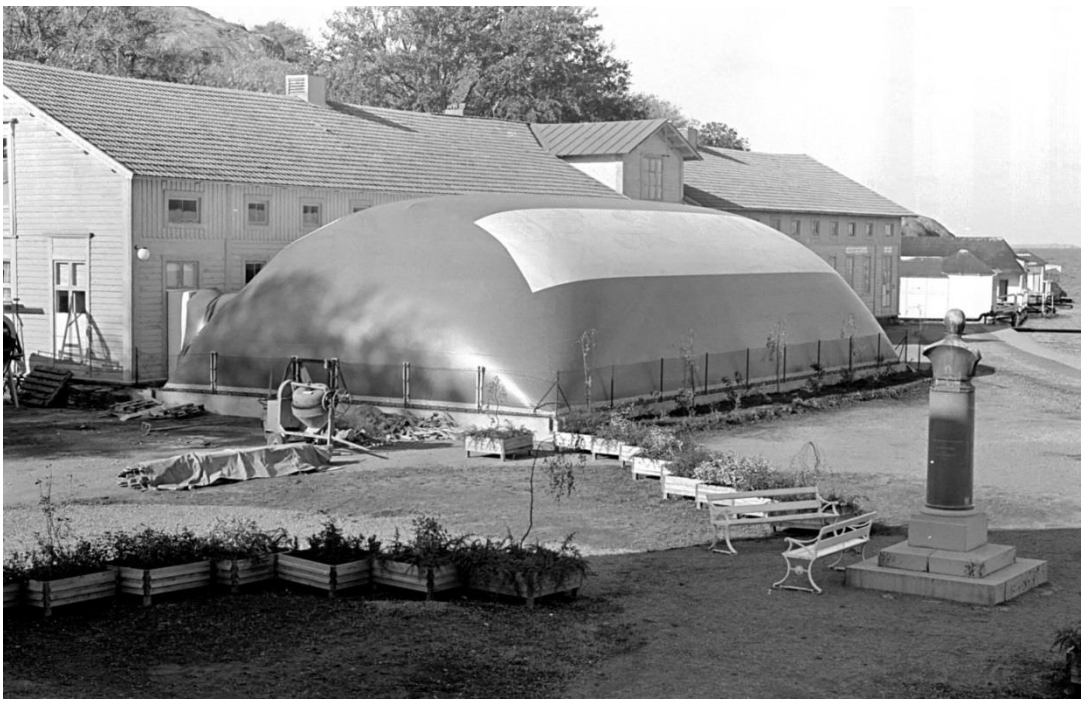

Bassäng med barracudatält vid östra fasaden 1970. Foto Göran Kristensson, Marstrands hembygdsförening.

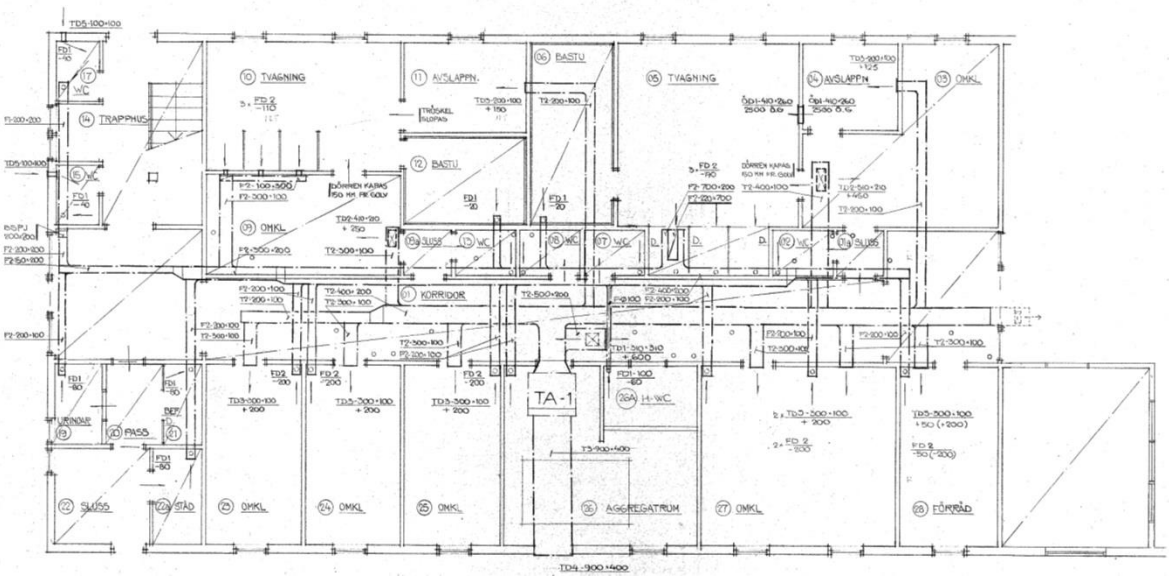

Ritning till ombyggnad av badavdelningen från 1972.

<u>Byggnadshistorik</u>

1858	Varmbadhuset uppförs.
1890-tal	Tillbyggnad i nordvästra hörnet med mindre bassäng och tvagningsutrymmen.[7]
1910	Tillbyggnad vid västra långsidan innehållande bassäng, bastu, omklädningsrum etc.
1969-70	Ombyggnad till vandrarhem med badavdelning.
1972	Ombyggnad av badavdelning.
1972 (eller kort därefter)	Rivning av tillbyggnad innehållande bassäng etc.
1994	Tillbyggnad på västra långsidan motsvarande tidigare riven tillbyggnad.
1999	Inbyggnad av bassängen på östra långsidan.[8]

[7] Stackell s. 123

[8] Äldre ritningsmaterial, fotografier, muntliga uppgifter – Peter Jitzmark.

Byggnadsbeskrivning

Följande byggnadsbeskrivning syftar till att kartlägga och beskriva Båtellets äldre och ursprungliga byggnadsdelar. Beskrivningen fokuserar därför på de delar som bedöms vara original eller tidigt ombyggda. Båtellets tillbyggnader från 1990-talet omfattas inte av beskrivningen.

Exteriör

Båtellet är en rektangulär byggnad i en och en halv våning med sadeltak. Byggnaden är belägen i nordväst-sydöstlig riktning och har en centralt placerad utskjutande byggnadskropp i två våningar på den västra långsidan, mot berget. Ytterligare tillbyggnader i en våning finns på vardera långsidan. Huvudentrén är placerad mitt på den östra långsidan och markeras med takets enda frontespis. Byggnaden har en låg kallmurad grund och är klädd med liggande och stående panel. Första våningen har höga spröjsade fönster i olika utförande, utom på en del av västra sidan som har mindre enluftsfönster med en mittspröjs. Andra våningen har spröjsade treluftsfönster på gavlarna och mindre enluftsfönster med en mittspröjs på långsidorna. Taket är klätt med tvåkupigt lertegel och har ett markerat takutsprång.

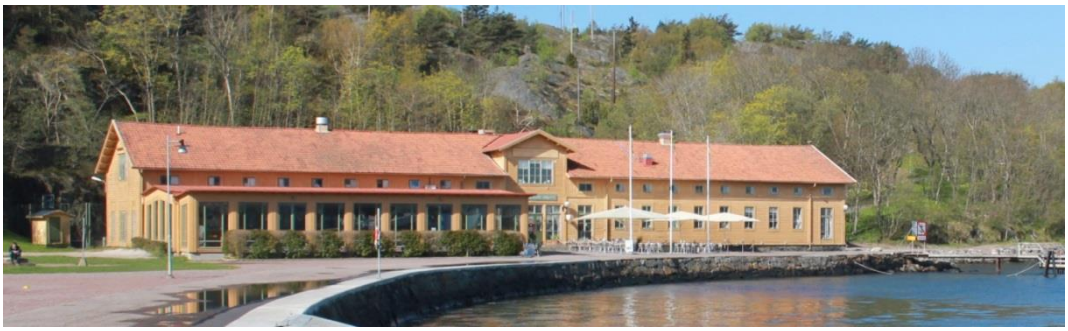

Fasad mot öster.

Gavelfasaden tillhör den ursprungliga byggnaden medan tillbyggnaden är uppförd 1999. Fönstren i gavelfasadens nedervåning har igenbyggda överlufter, den ena har ett ventilgaller. De ursprungliga överstyckena saknas också.

Byggnadens baksida med utskjutande byggnadskropp i två våningar är ursprunglig.

Den tvärställda byggnadskroppen närmast i bild tillbyggdes på 1890-talet, medan den intilliggande envåningsbyggnaden tillkom 1995.

Gavelfasad mot norr. Dörren är placerad i en ursprunglig fönsteröppning, i övrigt har gavelfasaden originalutseende.

Entré genom pardörr med överljus och flankerande höga spröjsade fönster. Fönster och dörrparti här är utbytta. Fönstret i övervåningen gjordes större i samband med ombyggnaden.

Fasaden är indelad i fält genom jämnt placerade vertikala foder. Fönstret är ursprungligt.

Kallmurad grund.

Vattbräda mot grunden.

Liggande panel med rund ventil i gjutjärn. Den liggande panelen är falsad och brädorna är satta på förvandring.

Stående foder med kraftiga dimensioner. Panel och trädetaljer i fasad är i stor utstäckning original.

Överkantshängt enluftsfönster med mittspröjs på västra fasaden – utbytt fönster.

Stående locklistpanel med smala lock och figursågad avslutning – original.

Foder med rundbågeform och figursågade taktassar – original.

Kraftig knut med rundstav – original.

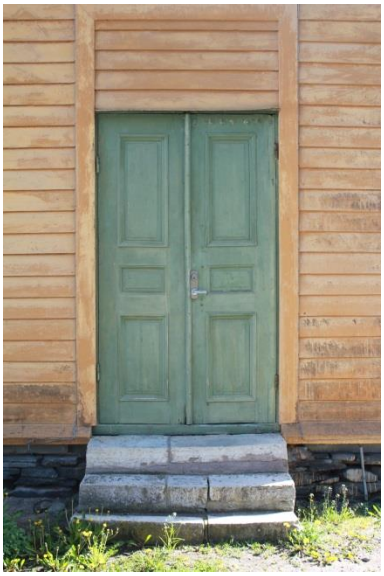

Pardörr mot väster - original.

Högt spröjsat fyrluftsfönster med litet vädringsfönster och bibehållet fönsteröverstycke – original.

Spröjsat enluftsfönster med enkelglas som hängts om från överkantshängt till sidohängt – original.

Spröjsat enluftsfönster med enkelglas – utbytt båge.

Spröjsat fyrluftsfönster med kopplade bågar – utbytt i sin helhet.

Spröjsade fönster – original – med utanpåliggande mindre tillbyggnad.

Sammanfattning

Exteriören i de ursprungliga byggnadskropparna är överlag välbevarad och originalutseendet till stora delar intakt. Tillbyggnaderna på västra långsidan är utförda i en stil som ansluter till den ursprungliga byggnaden med liggande panel lika original. Den senast uppförda byggnaden på östra sidan är mer iögonfallande med stora glaspartier och döljer delvis huvudfasaden mot vattnet.

En stor del av fasaden har originalsnickerier trots det utsatta läget. Detta beror säkerligen delvis på virkets dimensioner, men också dess höga kvalitet. Södra gaveln som varit mer utsatt är dock delvis i dåligt skick och saknar fönsteröverstycken i bottenvåningen, vilket visar att man bytt fodren här och sannolikt även panel.

En övervägande del av de ursprungliga fönstren är utbytta mot tvåglasfönster. De nya fönstren är dock utformade med samma dimensioner som de ursprungliga. I några av de ursprungliga fönstren har endast bågarna bytts ut mot nya enkelglas. I den norra delen av huset och på baksidan finns ett antal originalfönster kvar. Det finns också en originaldörr kvar på baksidan.

Original	Utformning av fasad i ursprungliga byggnadskroppar. Sockel, panel, snickeridetaljer, ett antal fönster, pardörr.
Förändrat/utbytt	Tillbyggnader i en våning, varav en från 1890-talet och två från 1990-talet. Fönster, dörrar och taktäckning.

Interiör

Entréplan

Entréplanet har en centralt placerad foajé med reception och servering samt spiraltrappa till plan två. Från foajén leder en korridor till restaurangen respektive badavdelningen och utgör byggnadens kommunikationsstråk. Utmed korridoren ligger rum av olika storlekar som nås primärt från korridoren. I vissa fall finns dörrar i väggarna mellan rummen. Från foajén nås även den centralt utskjutande byggnadskropp som bland annat utgör panncentral. På den västra sidan av byggnaden finns en aktivitetshall och på den östra finns en inbyggd bassäng.

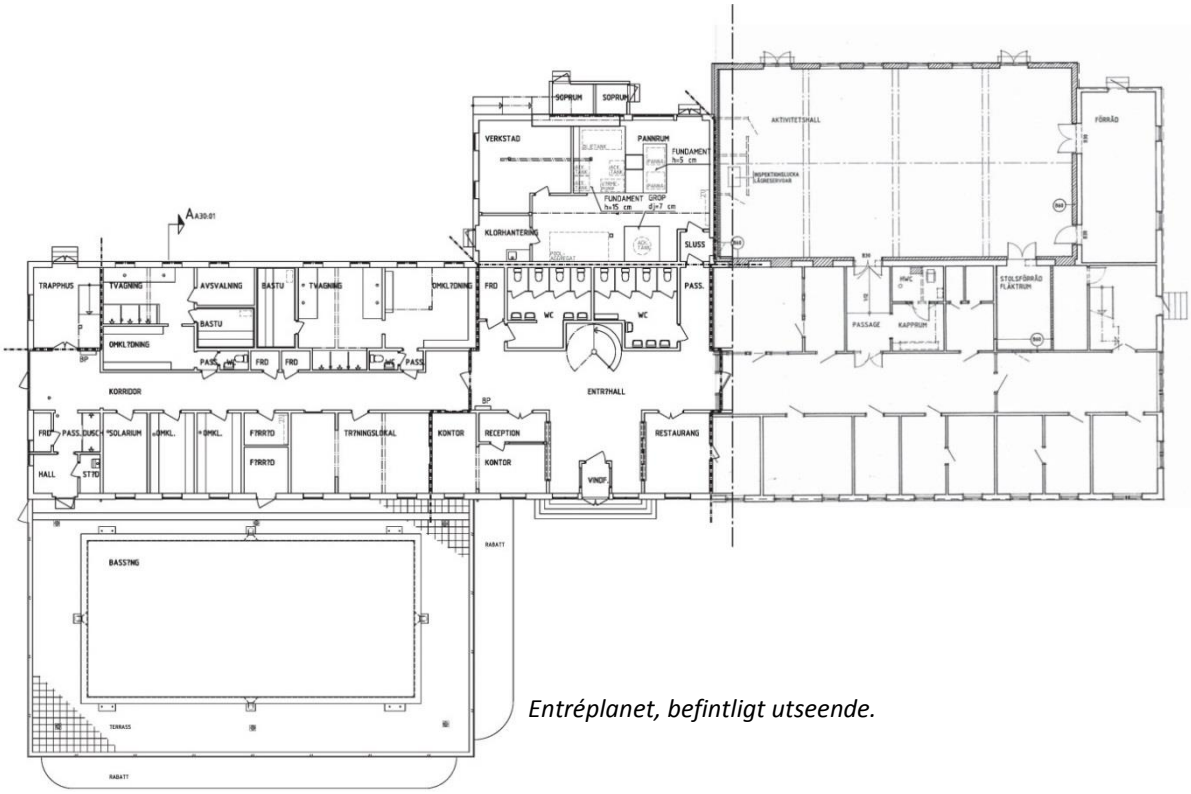

Entréplanet, befintligt utseende.

Foajé med reception och servering på var sida entrén. Rummet har linoleumgolv, skivklädda målade väggar och tak samt delvis äldre snickerier. En spiraltrappa leder upp till vindsvåningen.

Linoleummatta, sannolikt med underliggande äldre brädgolv. På golvet står ommålade soffor i böjträ från österrikiska möbeltillverkaren Thonet som troligen funnits i badhuset under lång tid. Liknande möbler finns fotograferade i badhusparken vid Oscar II:s besök.

Profilerat dörrfoder, eventuellt från ombyggnaden 1969.

Profilerad sockel, eventuellt från ombyggnaden 1969.

Serveringslucka med gjutjärns-radiatorer, sannolikt från 1900-talets första decennier.

Sockel samt foder liknande exteriörens knutar, sannolikt original.

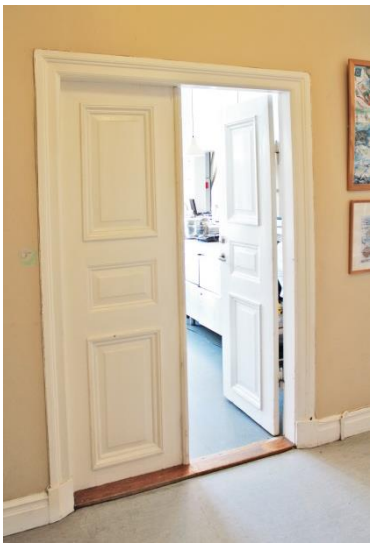

Pardörr mot servering – original.

Lucka ombyggd vid senare tillfälle med nyare foder. Hörnfoder är dock sannolikt original.

Servering. Rummet har linoleumgolv, skivklädda målade väggar och tak med målad träpanel. Rumsvolymen är ursprunglig och skivor på väggarna döljer sannolikt pärlspontpanel.

Pardörr – original.

Gångjärn – original.

Målat tak med omlottliggande brädor – original.

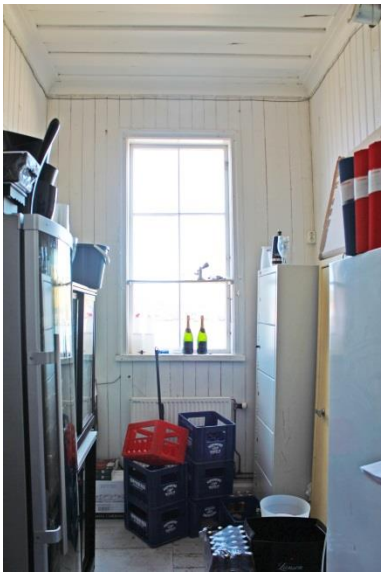

Förråd. Ursprunglig rumsvolym.

Ilagat vitmålat trägolv – delvis original.

Tak – original.

Korridor med ursprunglig bredd. Parti med spröjsade sidofönster, original eller en tidig ombyggnad. Pardörren är utbytt.

Matsal. Brädgolv, väggar klädda med pärlspontpanel och sannolikt ovanförliggande tak är original.

De två dörröppningarna till höger i bild är original.

Detalj, lackat brädgolv.

Detalj, pärlspont med breda brädor och många färgskikt. Det senaste är rollat och ger panelen ett skrovligt utseende.

Matsal med stora dörröppningar som tagits upp i senare tid.

Ursprunglig spegeldörr.

Ursprunglig dörr med utbytt dörrblad.

Ursprungligt foder.

Ursprunglig sockel.

Ursprunglig pärlspontpanel och taklist. Tidigare färgsättningar syns vid färgsläpp.

Ursprungligt fönster med smal mittpost och spröjs. Till vänster i bild ett vädringsfönster.

Pardörr med originalfoder och utbytta dörrblad.

Trappa mot vindsvåningen troligen från 1969.

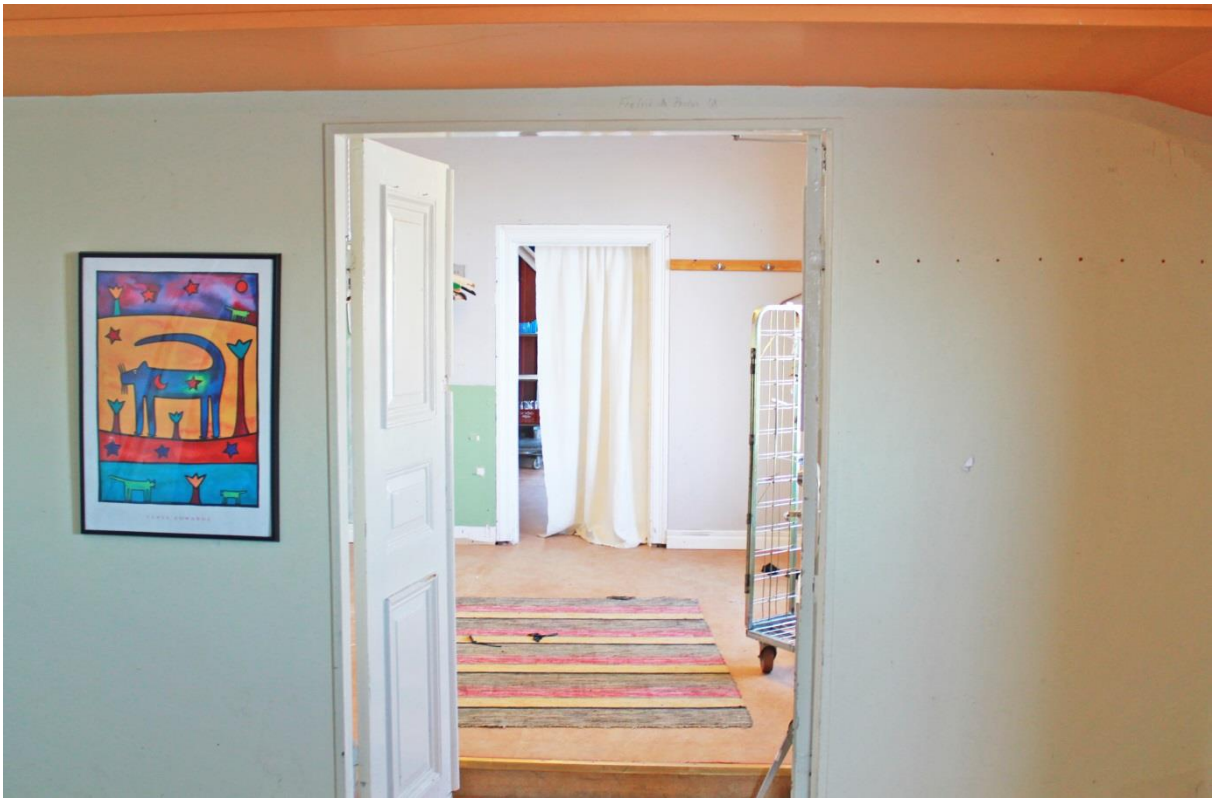

Pardörr i tidigare yttervägg. Dörrblad och gångjärn är original.

Entréparti mot badavdelningen sannolikt ombyggt 1972.

Korridor i badavdelningen med linoleumgolv, skivklädda och målade väggar. Dörröppningar är original men dörrbladen är utbytta. Underliggande golv, väggar och tak kan vara original.

Kraftiga foder – original.

Dörrblad från 1972. Slät dörr med påbyggda speglar.

Motstående sida i korridoren flyttades ut 1972 och korridoren är smalare här än i restaurangdelen.

Karmar och socklar återanvändes vid ombyggnaden. Dörrbladen är dock utbytta.

Ursprunglig rumsvolym med senare ytskikt.

Två intilliggande rum som länkats samman med en större öppning.

Sammanfattning

Interiören är i stora delar förändrad men trots detta finns den övergripande strukturen kvar. Det finns originalsnickerier samt synliga golv, väggar och tak i den norra delen. Generellt finns sannolikt mycket kvar av golv, paneler och tak som döljs av senare mattor, skivmaterial och installationer.

Original — Planlösning – entré, korridor, f.d. badrum – golv, socklar, panel, tak, dörrar, fönster. (Se omfattning ovanstående planritning.)

Förändrat/utbytt — Planlösning – omklädningsavdelning, kök, teknikutrymmen, förråd etc. – golv, socklar, skivmaterial, dörrar, fönster, ytskikt.

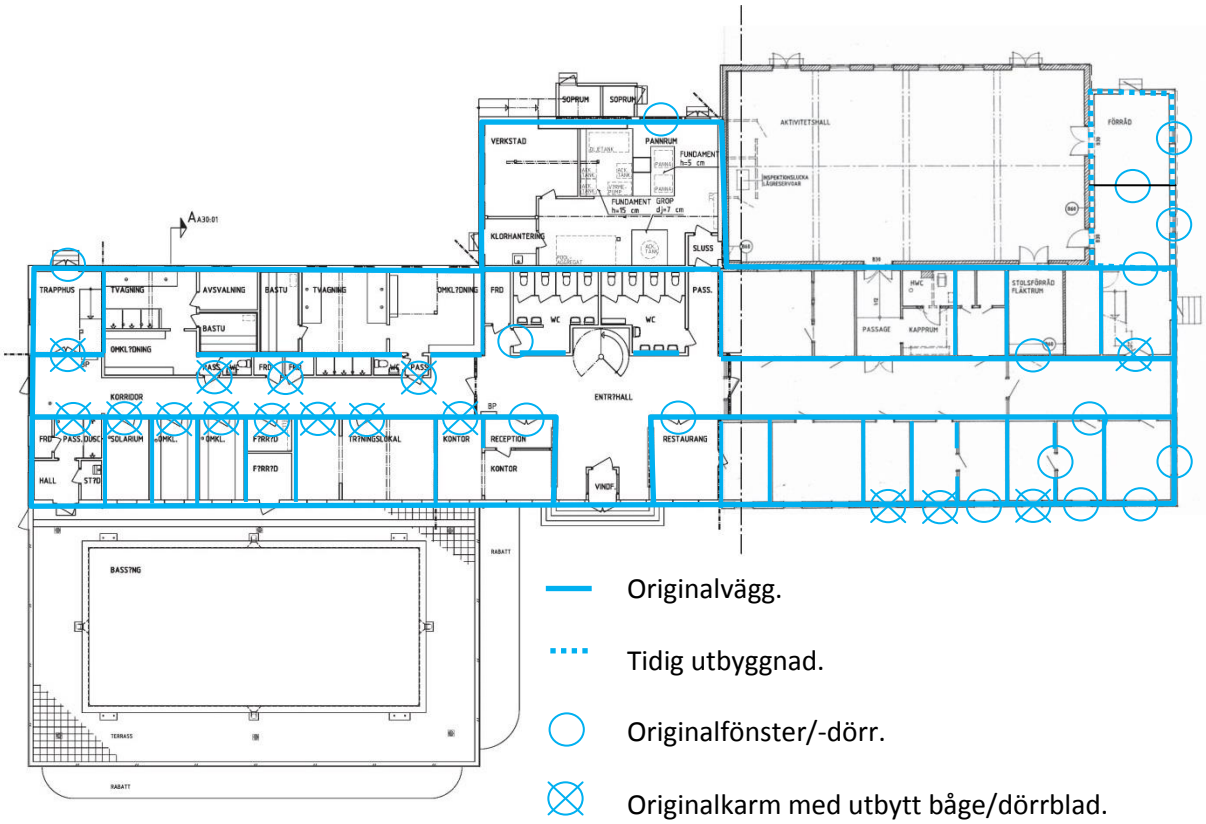

Originalvägg.

Tidig utbyggnad.

Originalfönster/-dörr.

Originalkarm med utbytt båge/dörrblad.

Plan 2

Plan 2 domineras av den stora salens övre del med en balkong som löper utmed väggarna. På kortsidan mot söder finns tre salonger och på kortsidan mot norr två salonger och ett öppet rum som leder från balkongen ut på verandan.

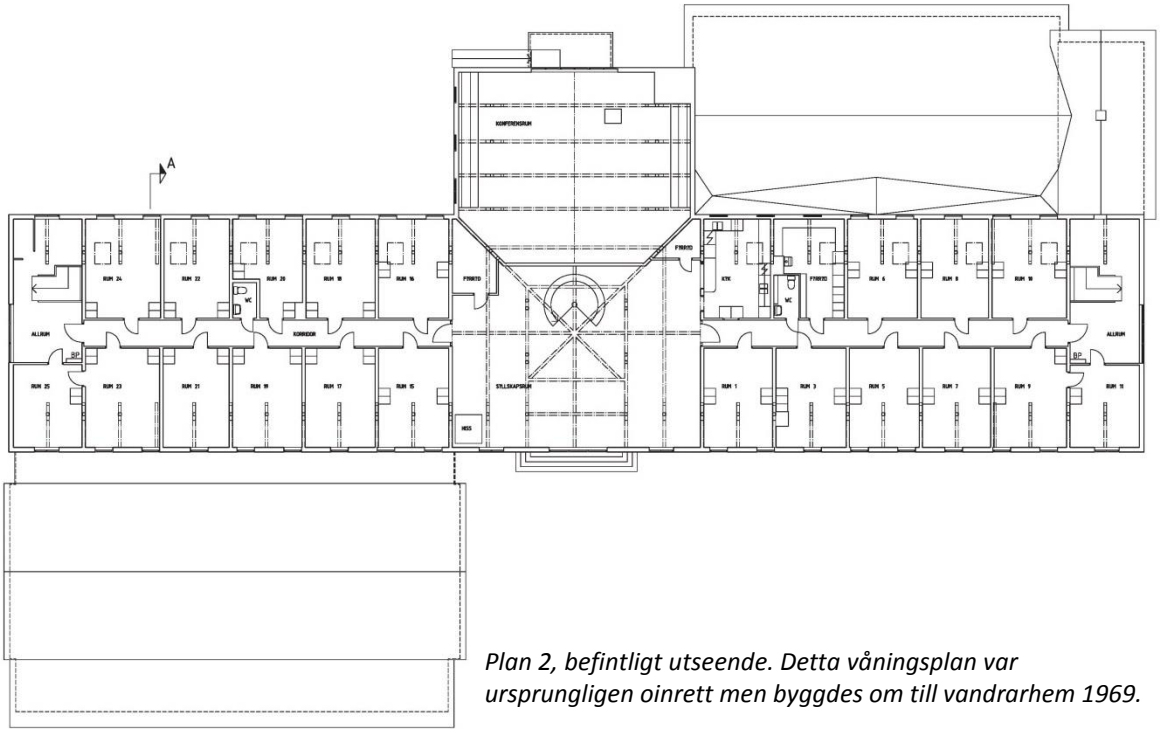

Plan 2, befintligt utseende. Detta våningsplan var ursprungligen oinrett men byggdes om till vandrarhem 1969.

Allrum på vindsvåningen med synlig takstol. Spiraltrappan leder ner till foajén.

Kök med takfönster upptaget i samband med ombyggnaden 1969.

Kopplat treluftsfönster med spröjs mot norra inloppet utbytt 1969.

Fönstret har ett förenklat utförande i förhållande till originalfönstren med spröjs och poster utan profilering.

Korridor med linoleummatta och skivklädda målade väggar.

Släta dörrar och nedpendlat tak.

Vandrarhemsrum med lågt sittande fönster och takstol.

Sammanfattning

Vindsvåningen är ombyggd i sin helhet 1969-70 då den byggdes om till vandrarhem. Tidigare var det ett öppet våningsplan med vattentank och rörledningar samt murstockar. Denna installation och murstockarna revs i samband med ombyggnaden

Original	Takstolar.
Förändrat/utbytt	Golv, väggar, tak, dörrar, fönster, snickerier och övrig fast inredning.

Förslag till riktlinjer i detaljplan

Båtellet är en byggnad som genom sin historia och sin välbevarade exteriör och delvis bevarade interiör skall betraktas som särskilt värdefull enligt PBL 8:13. Båtellet bör därför säkras mot rivning genom rivningsförbud i detaljplanen. Dessutom bör byggnaden skyddas från förvanskning. Detta innebär i stort att dess originalbyggnadsdelar skall bevaras i möjligaste mån samt att originaldetaljer som av olika skäl måste bytas ut såsom dörrar, fönster, snickerier skall nytillverkas lika original. Nya byggnadsdelar och ändringar bör utformas i samklang med byggnadens originalkaraktär och särskild omsorg bör läggas på att skapa en helhet där originaldetaljer och nytillskott kan samexistera. Noggranna antikvariska förstudier bör genomföras inför ombyggnad, underhåll eller komplettering av enskilda byggnadsdelar

För exteriören bör gälla att underhållsåtgärder skall utföras med material och metoder lika ursprungliga och att färgsättning bör ske utifrån originalfärgsättning eller en färgsättning som bedöms kulturhistoriskt riktig. Fasadens originalsnickerier bör så långt som möjligt bevaras och vid behov ersättas med nytillverkade lika original. Fönster och dörrar bör utformas lika original vad gäller material, dimensioner, profilering etc. Takets nuvarande utseende bör i stort bevaras, men kan kompletteras med skorstenar/huvar där det tidigare funnits skorstenar och befintligt tegel kan bytas till ursprungligt skiffer. Mindre takfönster kan även medges. I övrigt bör exteriörens ursprungliga utseende vara vägledande vid eventuella ändringar.

För interiören bör gälla att ändring av planlösning genomförs med utgångspunkt i originalplanlösning. Ursprungliga byggnadsdelar bevaras i möjligaste mån, detta gäller både synliga och sådana som friläggs vid rivning av senare mattor, skivmaterial etc. I interiören bedöms foajé och korridorer ha ett särskilt högt värde eftersom de utgör en mer offentlig del av interiören. Originalrumsindelningar bibehålls i möjligaste mån med hänsyn till nya funktioner. Nya byggnadsdelar bör gestaltas i samklang med interiörens originalkaraktär så att originaldetaljer och nytillskott kan bilda en helhet.

BYGGNADSBESKRIVNING – SOCIETETSHUSET

Historik

Societetshusen var viktiga inslag i badortsbebyggelsen vid sidan av varmbadhus, kallbadhus, restauranger och värdshus. Man reste inte bara till badorterna för att kurera sig. Sällskapslivet lockade också, och societetshusen var samlingslokaler för de välbärgade sommargästerna. Dessa byggnader uppfördes från 1800-talets första hälft och hade sin största utbredning kring sekelskiftet 1900. Societetshusen uppfördes ofta i trä och gavs en festlig utformning med torn, verandor och fasader som karateriserades av detaljerade snickerier.

Societetshuset i Strömstad byggdes 1877.

Societetssalongen i Lysekil omkring 1900.

Då Marstrand skulle få ett nytt societetshus anlitades en av dåtidens mest framgångsrika arkitekter, Adrian Crispin Peterson, som hade kontor i Göteborg. För att kunna genomföra nybyggnationen lånade Marstrands badbolag pengar från industrifamiljen Dickson. Adrian Peterson ritade ett förslag till nytt societetshus i en lekfull nyrenässansstil med enorma tornhuvar.[9] Detta förslag utfördes i huvudsak 1886, dock utan de pampiga huvarna.

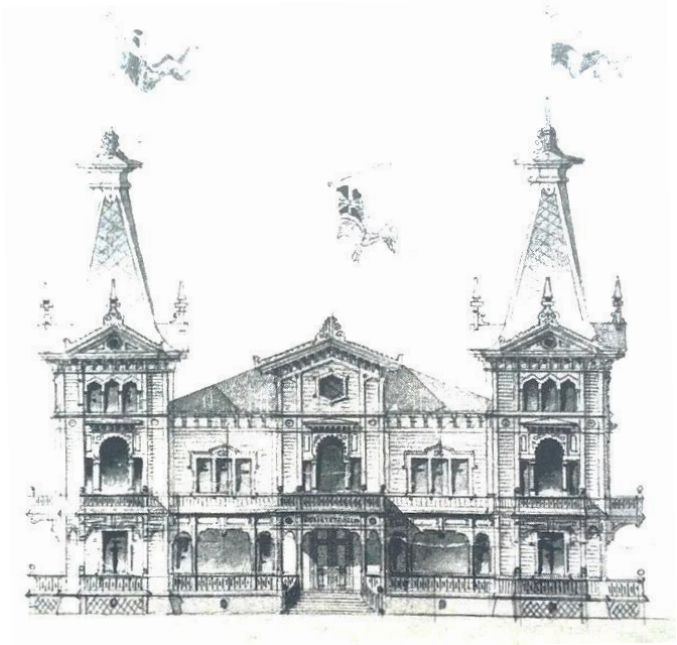

Förslag av Adrian Peterson från 1884.
Bild ur boken "Västkusten förr".

[9] Stackell, Lars (1975) *Västkusten förr*

Societetshuset var ursprungligen färgsatt i ljust brunt med mellanbruna foder och mörkbruna fönsterbågar. Foto Carl Alfred Träff, Bohusläns museum.

På västra fasaden fanns en trappa och ovan denna en balkong. Balkongräcket hade profilsågad panel lika verandorna. Foto Bohusläns museum.

Ofta anlades en park i anslutning till societetshusen. På fotot syns societetshusets södra sida med den ursprungliga verandan mot badhusparken. Fotot är taget någon gång mellan 1900-1904.
Foto Bohusläns museum.

Societetshuset fick tidigt en ny ljusare färgsättning. På detta vykort från 1908 är det tydligt att fasaden målats om.
Foto Bohusläns museum.

Interiörens ursprungliga planering kan man få en uppfattning av genom bevarade planritningar upprättade av Adrian Peterson. De överensstämmer i stora drag med en senare uppmätning från 1975.

Planritningarna visar att huvudingången var placerad mot söder och ledde in genom en förstuga till den centralt placerade stora salongen. I stora salongens norra kortsida fanns en musikestrad med dubbel våningshöjd. I salongens hörn fanns fyra kapprum och mitt på långsidan mot väster fanns en buffé med ett intilliggande serveringsrum och diskrum. Rumssviterna utmed stora salongen innehöll även läsrum, salong, toalettrum med klosetter och två kabinett mot norra verandan. Uppmätningsritningen från 1975 visar en snarlik planlösning, men där toaletterna istället placerats i den södra delen av huset. Stora salongen hade då avfasade hörn mot norr, möjligen en ändring som genomförts redan under byggskedet.

På övervåningen fanns läktare ovan stora salongen, spelrum, biljardrum och ytterligare två rum. Från övervåningen nådde man verandornas övre del samt en balkong på vardera långsidan.

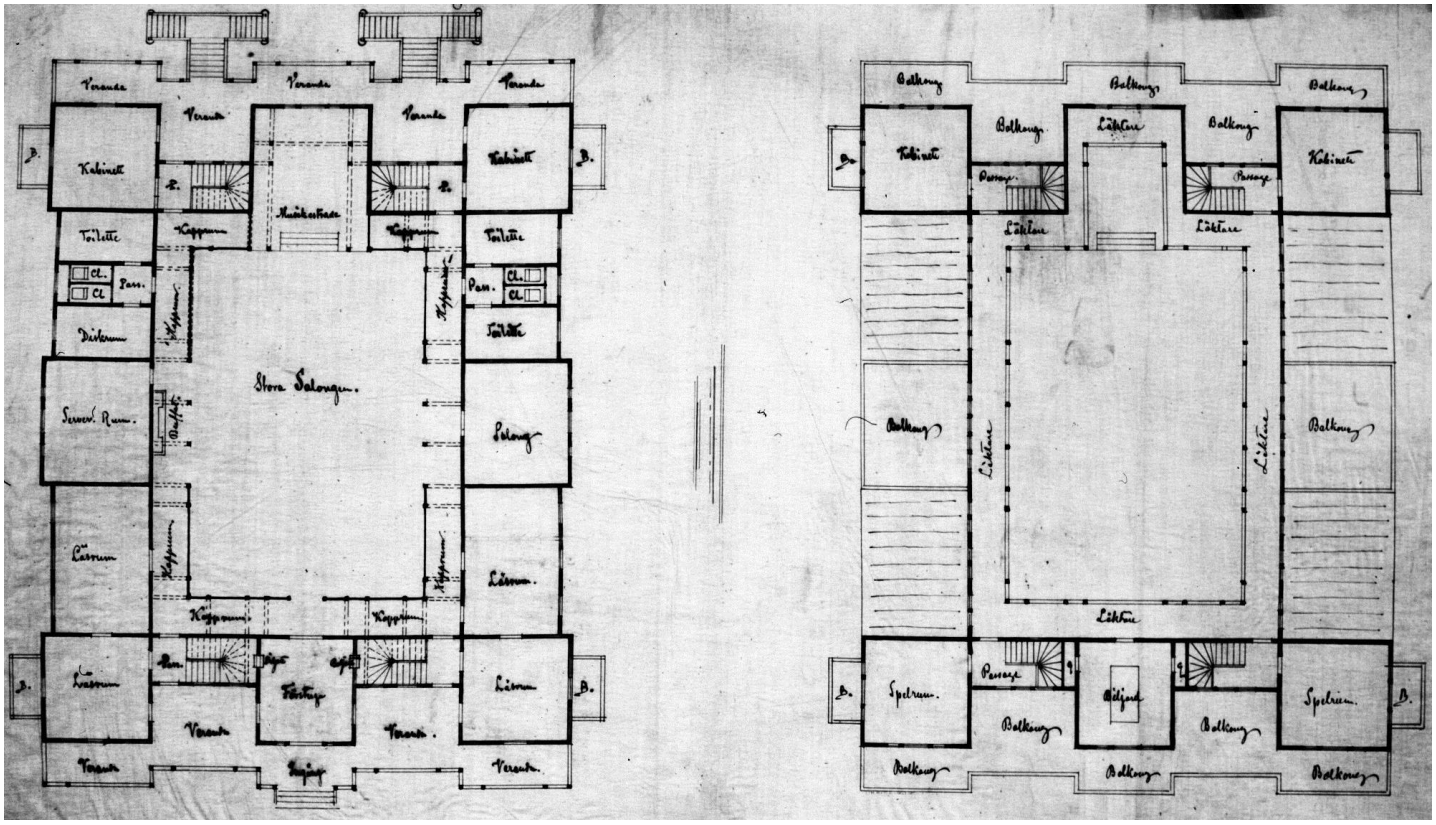

Odaterad planritning av Adrian Peterson. Region- och stadsarkivet i Göteborg.

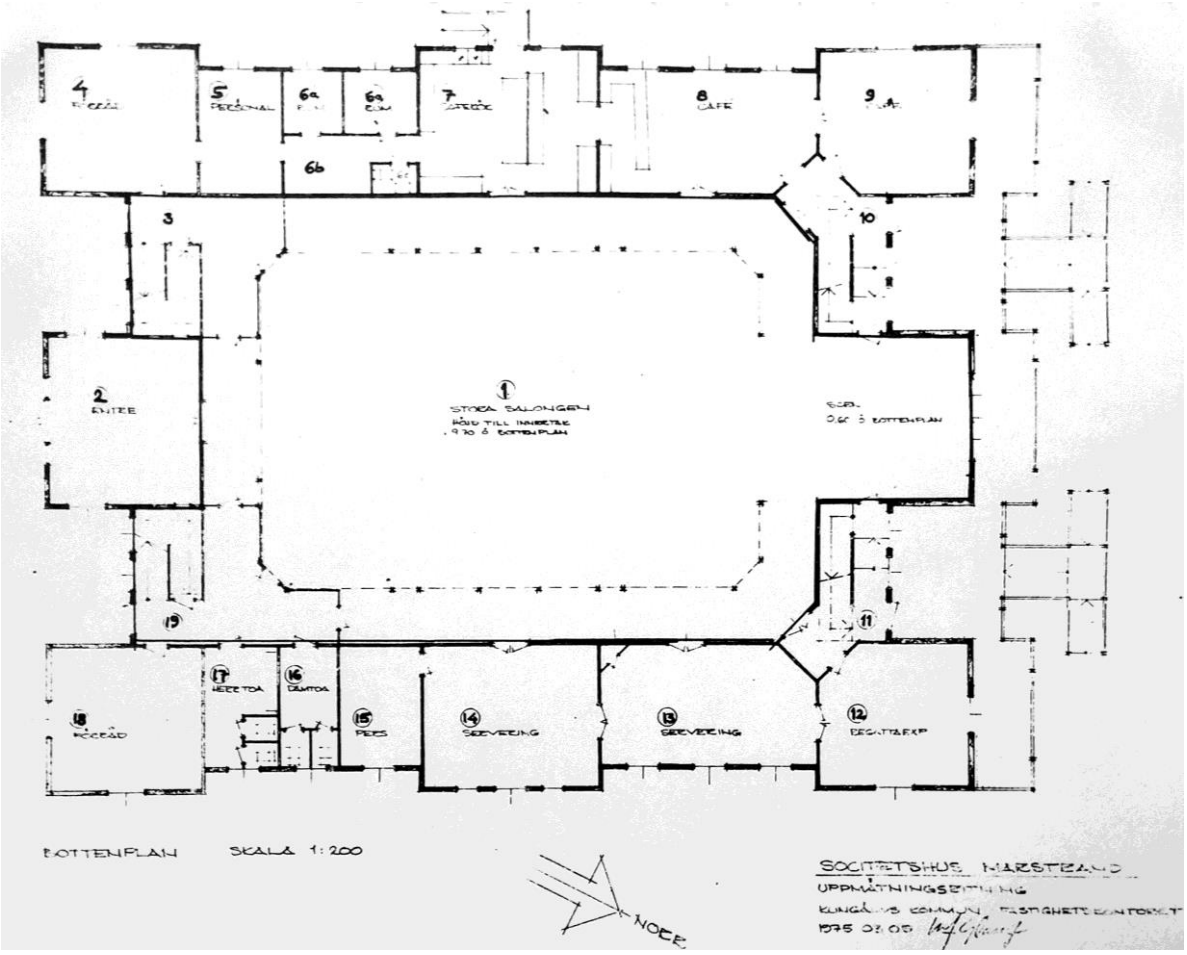

Uppmätningsritning av första våningen från 1975 ur "Kulturhistorisk dokumentation inför byggnadsminnesförklaring"

Foto från stora salongen på 1920-talet. I hörnen syns kapprummen. Foto Bohusläns museum.

Fotot visar scenen med den ursprungliga våningshöjden. Foto Bohusläns museum.

Detalj av fotot ovan visar balkongens dåvarande utsträckning. Här byggdes sedermera ett nytt bjälklag och balkongerna byggdes samman.

Byggnadshistorik

Det finns ingen tillgänglig dokumentation över vad som skett i huset före 1960-talet utom vad som kan utläsas av ovanstående planritningar. Nedanstående historik är sammanställd av Tomas Brandt 2005.

1963	Reparationer och ommålning av huset.
1963	Rivning av veranda mot söder.
1978	Byggnadsminnesförklaring.
1979	In- och utvändig renovering. Fasaden målades med oljefärg. Nuvarande färgsättning beslutades på grundval av äldre färgsättningar. Verandorna på norrsidan genomgick en genomgripande reparation. Vissa reparationer av yttertak och avvattningssystem (tidigare ståndrännor byts mot hängrännor). Interiört så slogs innerväggar ut och det stora köket inreddes. Avbalkningar i SÖ och SV hörnet av salen togs bort, samtidigt som dörrar mot trapphusen där sattes in. Viss omflyttning av dörrar mellan salen och kringliggande utrymmen i samband med detta. Ommålning av rumsinteriörer, dock inte det stora taket i salen, endast väggar samt tak under balkongerna och partier kring pelarna. Rumsfilen längs östfasaden (salongerna) fick sin nuvarande form. Källarutrymme med toaletter inreddes under husets norra del. Isolering av väggpartier i bottenvåningen (med polyuretanskum).
1981	Problem med fasadfärgen, färgsläpp. Södra fasaden målades om. Järnräckena i trappan på norrsidan sattes upp.
1982-83	Lastbrygga med förrådsutrymmen byggdes på västsidan.
1985-86	Plastskivor sattes upp i verandaräckena.
1986	Salongerna målades om längs östsidan i ny färgsättning. Ett dansgolv lades in.
1987	Utgrävning av ytterligare delar av källarutrymmet, in under salens golv.
1989-90	Inredning av utgrävd del av källarutrymmet. Golv av betong, bärande delar av limträbalkar.
1994-96	Sättning vid tornet i sydväst konstaterades. Det visade sig vara angrepp av strimmig trägnagare, i kombination med en fuktig miljö, i bottenbjälklaget. Skadan åtgärdades 1996.
1998-2005	Nytt papptak, reparation av rötskador i fasad och balkonger, ommålning, vissa isoleringsåtgärder, handikappentré. Återställande av gavelkrönsdekorationer, modifierad färgsättning. Konservering av stora salens tak, ommålning av övriga ytor, nya golv. Överbyggnad över scenen. Ombyggnad utanför entré åt söder.[10]

[10] Brandt, Tomas (2005) *Upprustningen av Marstrands societetshus 1998-2005* rapport 2005:11

Arkitekt Adrian Crispin Peterson

Adrian Crispin Peterson föddes 1835 i närheten av Karlstad. Han kom från fattiga förhållanden och hans far var torpare. Under gymnasietiden bodde familjen i Karlstad där Adrian Peterson tog examen. Därefter flyttade han till Göteborg för att studera arkitektur på Chalmers slöjdskola och avlade där arkitektexamen 1858.
Efter studietiden arbetade Adrian Peterson som assistent till Wilhelm Edelsvärd under två års tid. Där fick han bland annat arbeta med inredningen av Hagakyrkan i Göteborg och sannolikt även med flera av Edelsvärds kyrkobyggnadsprojekt. Edelsvärd var mycket nöjd med Petersons tecknartalang och värderade honom högt som medarbetare. Efter praktiken fortsatte Adrian Peterson sin utbildning vid Kungliga Akademien för de fria konsterna under ledning av Fredrik Wilhelm Scholander och studerade där mellan 1861 och 1866. Efter examen arbetade han i Uppsala en tid där han ansvarade för bygge och inredning av Katedralskolan, ritad av Scholander. Under examensåret blev Adrian Peterson utsedd till extra ordinarie arkitekt vid Kungliga Överintendentsämbetet, ett förtroendeuppdrag han behöll fram till 1904. Det var en anställning utan lön men som betydde mycket för hans fortsatta karriär eftersom han därigenom fick en viss status och förtur till uppdrag vid ämbetet.

Adrian Crispin Peterson.
Foto Göteborgs stadsmuseum.

1872 flyttade Adrian Peterson till Göteborg där han anställdes vid Göteborg Byggnads Aktiebolag och hade som främsta uppgift att rita bostadshus i den nya göteborgska stenstaden i Lorensberg och Vasastaden. Petersons uppgift var att gestalta den nya stenstaden med hyreshus och praktbostäder längs Kungsportsavenyn och Viktoriagatan.

Då företaget gick i konkurs grundade han tillsammans med en byggmästare byggnadsfirman Nils Andersson & Co. De drev företaget mellan 1878-1885 och köpte fem tomter utmed Avenyn där Adrian Peterson ritade byggnaderna. I en av dessa byggnader, Kungsportsavenyn nr 18, flyttade Peterson in med sin familj och etablerade även sitt kontor på samma adress. Mellan 1870 och 1910 var Adrian Crispin Peterson en av landets mest produktiva arkitekter och ritade bostadshus, skolor, sjukhus samt ett stort antal kyrkor. Han var verksam i Göteborg och Västsverige under större delen av sitt yrkesliv.

Adrian Peterson dog 1912 i Göteborg, 77 år gammal.[11]

[11] Petersen, Björn (2006). Husesyn - Hallands byggnadsminnen
Linde Bjur, Gunilla (2013). *Arkitekter & fasader: Göteborg 1850-1920.*
Repetzky, Henning (2008) *Nygotisk storhetstid*

Stildrag under 1880-talet

Under 1800-talet betraktades renässansen som en slags grundstil som dåtidens arkitekter använde som utgångspunkt. Formspråket anknöt till antiken eller renässansen med pilastrar, tempelgavlar och kolonner. Under det sena 1800-talet var den tyska och franska renässansen stora inspirationskällor. Markerade mittpartier alternativt sidopartier, hörntorn med takspiror och takdekorer i gjutjärn var kännetecken för denna stil. Fasaderna var symmetriskt uppbyggda med höga korspostfönster utplacerade med jämna mellanrum. Våningsplanen markerades på olika sätt med rusticeringar och bandeffekter. Den förnämaste våningen, piano nobile, placerades en trappa upp och accentuerades med särskilt stora fönster och pampig dekor. Ovan fönstren hade omfattningen ofta en fronton. Taket hade flack vinkel för att inte synas från marknivå och belades med plåt. Ett rikt skuggspel bildades genom en kraftig takgesims med markerade konsoler och profilerade lister mellan våningsplan och runt fönster. Genomgående pilastrar band samman våningsplanen. Dekorativa detaljer färgsattes ofta avvikande från resten av byggnadskroppen.

I slutet av 1800-talet började nystilar användas mer lekfullt som en reaktion mot den tidigare mer strikta tolkningen av renässans och klassicism. Byggnaderna fick en friare uppbyggnad med asymmetriska fasader, bruten takfot och oregelbundna taksilhuetter med hörntorn och risaliter som övergick i rösten och avslut med spetsiga smidesdekorationer. Balkonger dekorerade gatufasaderna och samma hus hade ofta fönster med såväl raka som bågformade överstycken. Ett nygotiskt inslag var spetsbågiga fönster. Fönstren grupperades efter rummens placering vilket innebar ett avsteg från nyrennässansens krav på symmetriska fasader. Träbyggnader utformades ofta med ett överdåd av snickarglädje och fasaderna utformades fritt utan krav på symmetri. Med listverk delades fasaderna in i liggande eller stående fält. Villor försågs ofta med tinnar och torn och nygotiska detaljer var vanliga.

Inredningen påverkades starkt av tidens mode med mörka färger, brunrosiga tapeter, tunga textilier och skulpterade ekmöbler. Dekormåleri var vanligt och rummen fylldes med stilmöbler, prydnader och växter. Möbler i nyrenässans- och barockstil användes i matsalar och herrum, rokoko i salonger för damer. Stuckaturer och kakelugnar utformades efter samma modell.

Byggnadsbeskrivning

Exteriör

Societetshuset är en byggnad i två våningar med delvis inredd källare. Byggnadskroppen är rektangulär och placerad i nordväst-sydöstlig riktning. Byggnadsvolymen är av basilikatyp med andra våningsplanet indraget från fasadlivet. Byggnaden är symmetrisk och har en huvudfasad mot vattnet och en sekundär fasad som vänder sig mot staden. Båda gavlarna har karaktären av entréfasader och har en utskjutande mittrisalit samt sidorisaliter. Fasaden mot norr har två mindre entréer som flankerar mittrisaliten och fasaden mot söder har en större centralt placerad entré.

Fasad mot norr med veranda i två våningar och två trappor som leder upp till entréerna.

Fasad mot öster. Andra våningen är indragen som på en basilika.

Fasad mot väster med senare tillbyggd altan och fläktaggregat på taket.

Gavelfasaden mot söder är snarlik den norra men saknar terrass, något som ursprungligen fanns även på denna sida.

Förhöjd källarvåning med pelare i gult tegel och sockel i kalksten. Mellan pelarna finns en gråmålad panel med figursågade brädor.

Societetshuset är uppfört i nyrenässansstil med tydliga klassicistiska influenser, inte minst genom dess basilikaform som har antika förebilder. Den vertikala indelningen av fasaden med särskild tonvikt på andra våningen, liksom den kraftiga takfoten är också typiska för nyrennässansen. Byggnaden är dock uppförd med en lätthet och lekfullhet som mer gemensamt med schweizerstilen. Verandan, de fasade träpelarna, räckena och takryttarna är alla typiska för denna träbyggnadskonst som utvecklades under 1800-talets andra hälft.

Första våningsplanet har stående fasspontpanel närmast sockeln och ovan denna en liggande panel och höga fönster av kortposttyp. Fasaderna delas in i fält med hjälp av knutar, lisener och gesimser.

Andra våningsplanet utmärker sig genom sina välvda fönstergrupper och detaljerade fönsteröverstycken. Takfoten är kraftig och bär upp ett tympanon som kröns av sirliga takryttare.

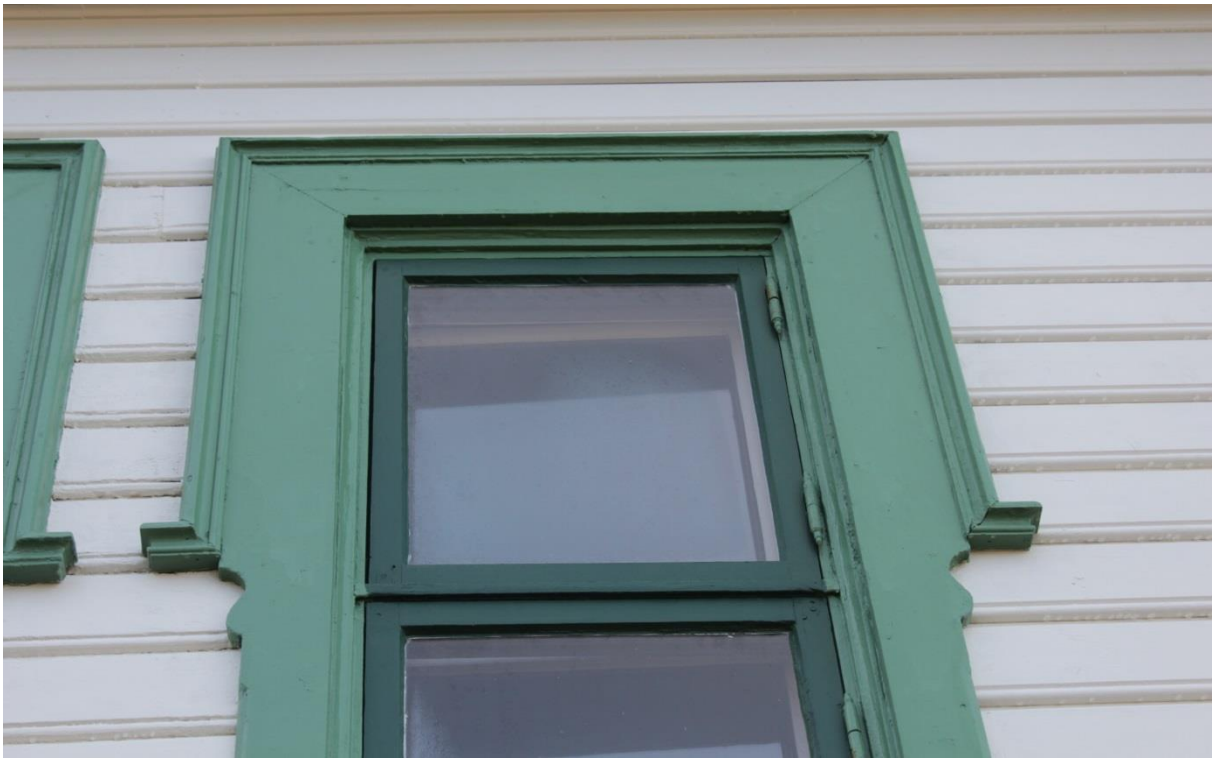

Figursågat foder med en profilerad list som ramar in fönstrets överdel.

Veranda och balkong med figursågade räcken.

Pelare i trä med fasade kanter och kapitäl bär upp balkongen på utsirade konsoler.

Balkongen är inbyggd med ett senare tillkommet tak och fönsterpartier i aluminium som vilar på balkongräcket.

På insidan av räcket sitter plastskivor som vindskydd.

Kondens och påväxt av alger på insidan av plastskivan.

Fasaden mot väster har senare tillkommen altan och ventilationshuvar på taket.

Inbyggd balkong på norra sidan.

Sammanfattning

Exteriören är överlag mycket välbevarad och originalutseendet är till stora delar intakt. Den ursprungliga verandan i två våningar mot söder samt två balkonger på andra våningen har dock rivits. På västra sidan finns en senare byggd altan och stora huvar på taket som i någon mån förvanskar intrycket, liksom den inbyggda balkongen på norra sidan. Det saknas också avvattning från den inbyggda balkongen vilket resulterar i skador på nedanförliggande veranda och trappor.

Original	Utformning av exteriör i stort.
Förändrat/utbytt	Veranda mot söder är riven, tillbyggnader vid västra fasaden och inbyggd balkong mot norr.

Interiör

Källarvåning

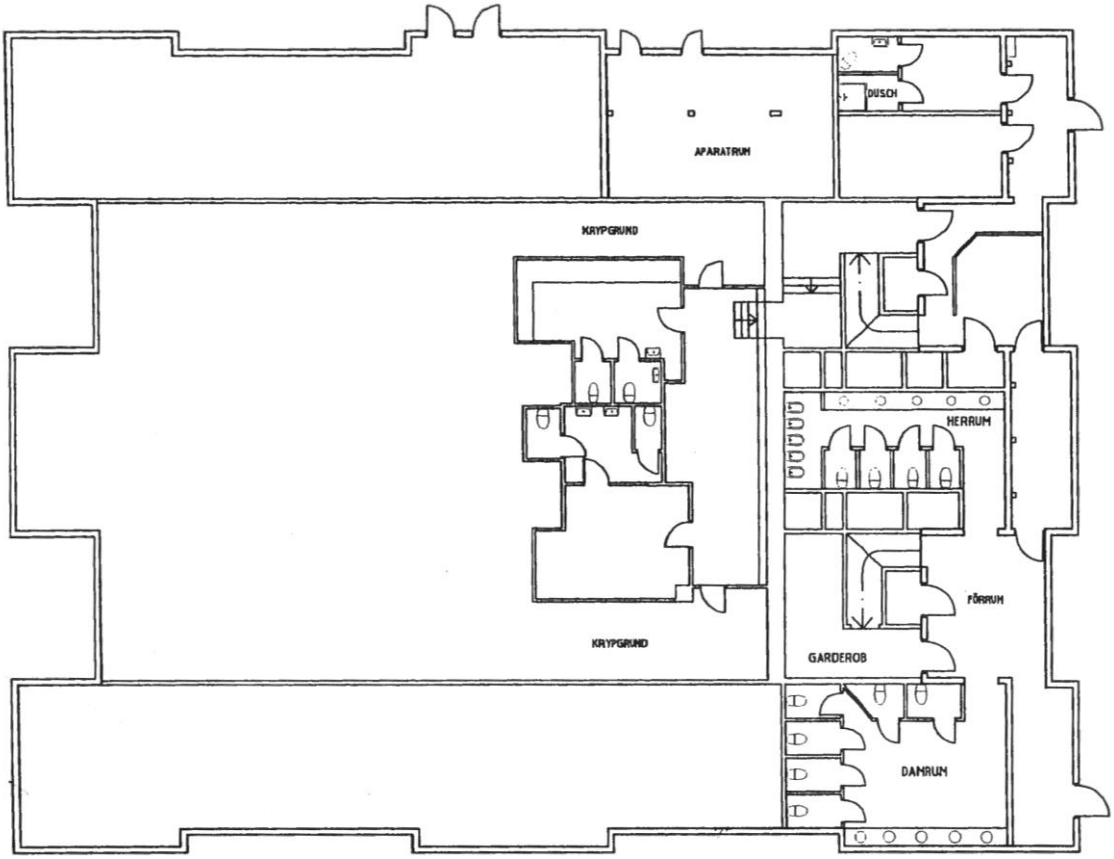

Källarvåningen är delvis utgrävd och innehåller toaletter, förråd, teknikrum och omklädningsrum.

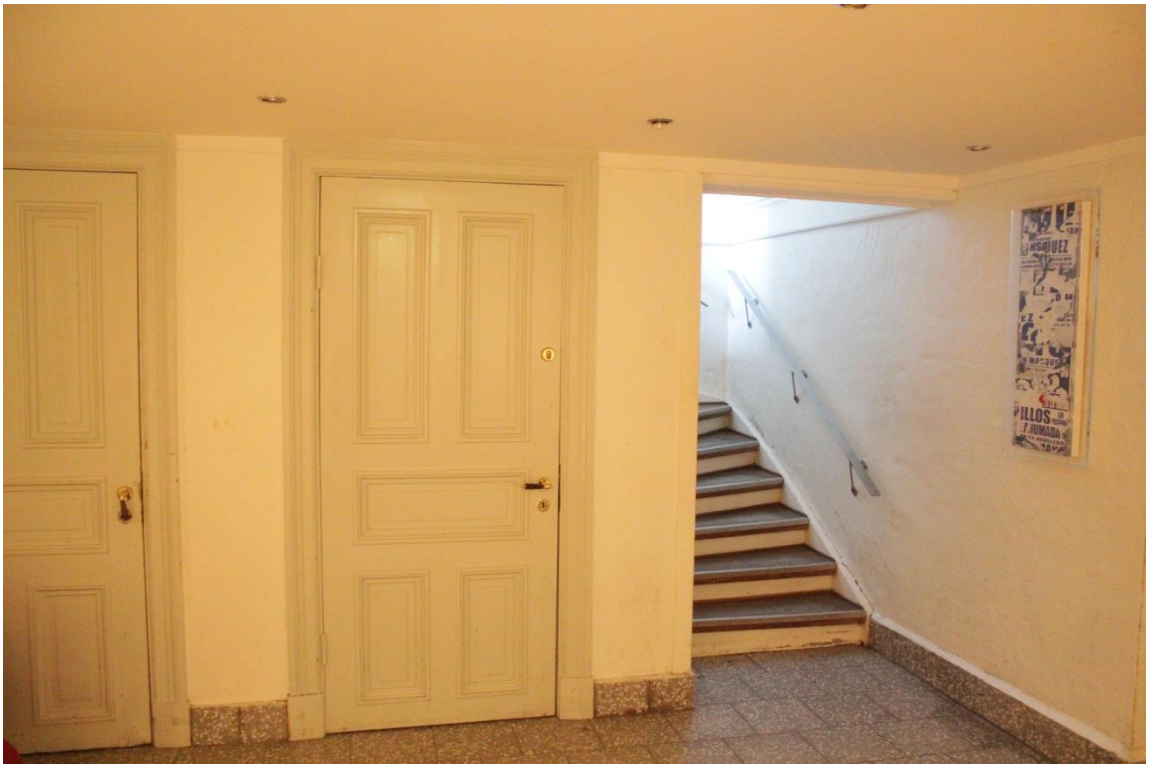

Enstaka äldre spegeldörrar i nedre förrummet. Källarvåningen innehåller i det närmaste inga äldre byggnadsdelar.

Våning 1 tr.

På första våningen finns den stora salen med dubbel våningshöjd. Utmed den ena långsidan finns salonger med pardörrar mot stora salen. Rummen är sinsemellan förbundna med centralt placerade pardörrar och kan upplevas i fil. På andra sidan stora salen finns köksavdelningen. Vid stora salens kortsidor finns en scen på den ena sidan och en salong på den andra.

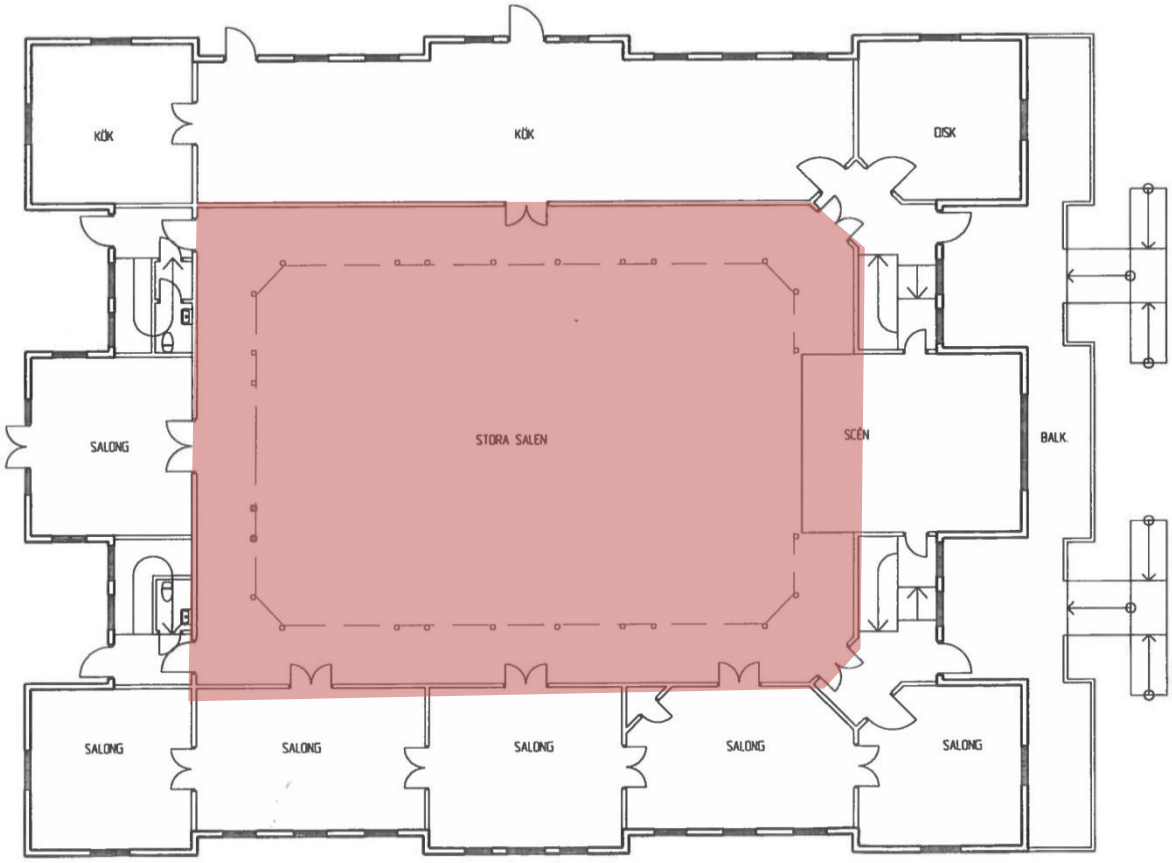

Våning 1 tr. Den rödmarkerade delen av byggnaden är särskilt skyddad genom byggnadsminnesförklaringens skyddsbestämmelser.

Från entrén leder en pardörr i mot stora salongen.

Hörnrummet med fönsterdörr mot verandan. Rummet har bröstning i pärlspontpanel. Övre delen av väggen är tapetserad.

Rummen har stavparkett i ek. Hörnrummen och det mittersta rummet har en bröstning i pärlspontpanel med tapet på den övre delen av väggen. De två mellanliggande rummen har pärlspontpanel på hela väggytan. Taken är också klädda med pärlspont och ramas in av en kraftig taklist. Socklar och foder är profilerade och dörrarna är av spegelmodell i helfranskt utförande. Väggar och snickerier är målade med oljefärg i bleka pasteller, grått och beige. Dörrbladen är målade i tre kulörer på den sida som vetter mot stora salen.

Väggar klädda med pärlspont. Rummen är planerade för att kunna upplevas i fil med öppna dörrar.

Det mittersta rummet har en bardisk.

Detta rum var delat i tre före 1979 och innehöll dam- och herrtoalett samt personalutrymme. Pardörrar togs då upp mot intilliggande rum.

Hörnrummet hade tidigare bara en dörr mot intilliggande trapphus. På bilden syns originaldörren.

Profilerad sockel.

Profilerat dörrfoder och bröstningslist.

Tak i pärlspontpanel och inklädda balkar – avväxlingar från 1979.

Tak med pärlspontpanel och en kraftig hålkälslist.

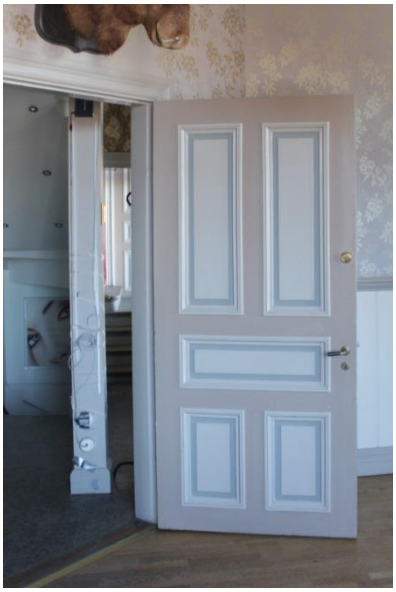

Spegeldörr mot entrén.

Pardörr mot stora salen.

Högt korspostfönster kompletterat med innanfönster.

Stora salen har dubbel våningshöjd och ett flackt välvt tak med målade fält. Utmed väggarna löper en balkong som bärs upp av träpelare med fasade kanter och utsirade kapitäl. Andra våningen har balkongfronter av figursågade brädor mellan pelare av trä som bär upp taket. Golvet är ett oljat och vaxat grangolv, väggarna är klädda med en täckmålad pärlspontpanel. Pelare, balkong, balkongfronter och tak har ett polykromt måleri.

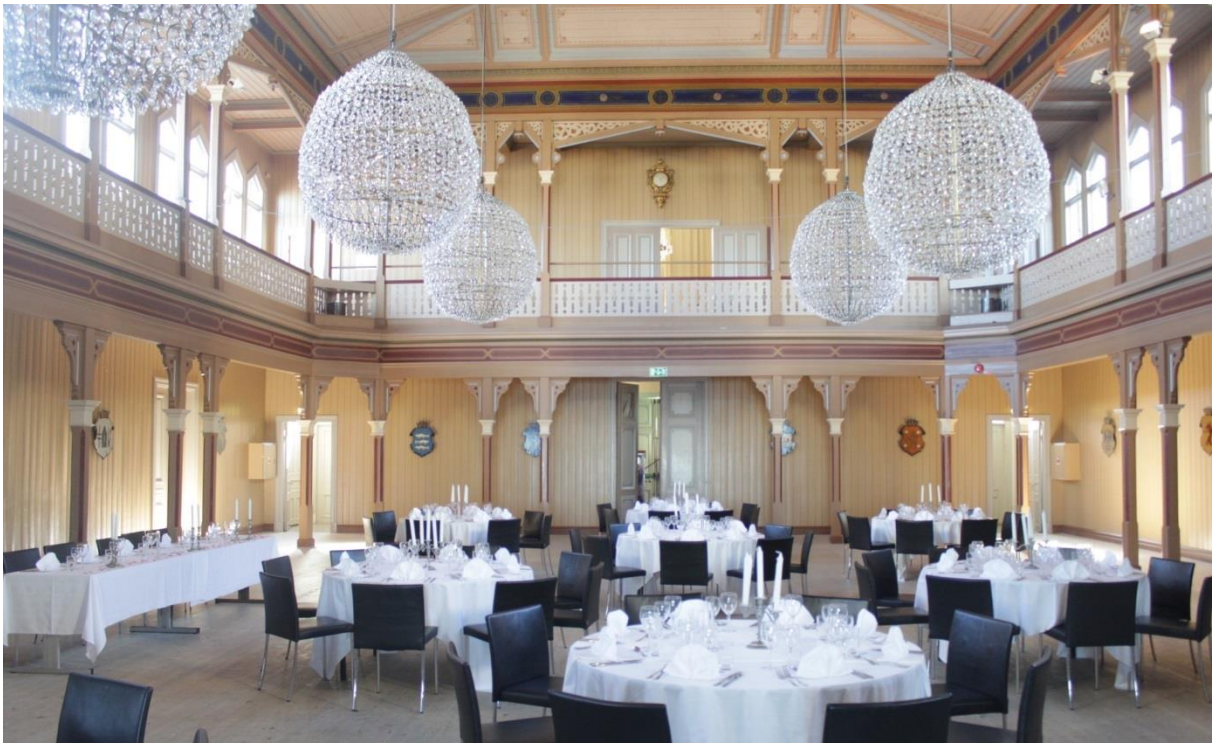

Stora salen förses med dagsljus från fönster på andra våningen.

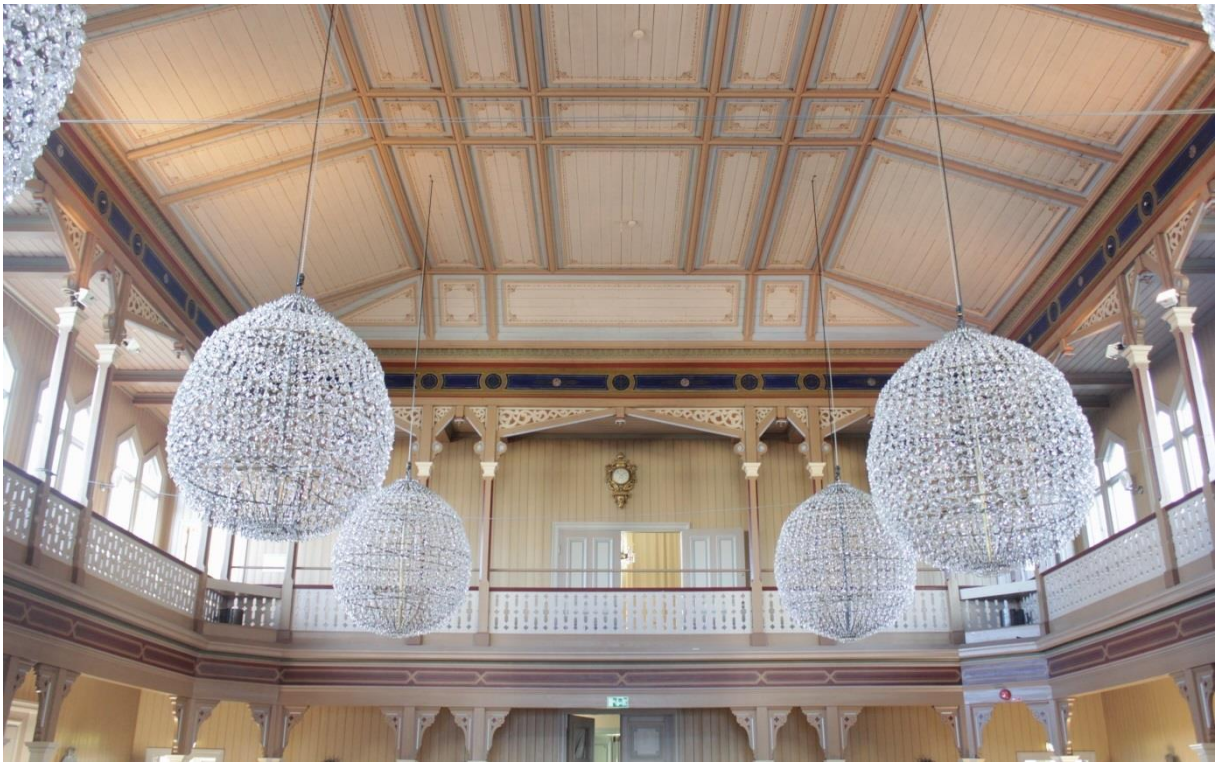

Salen har måleri i originalutförande och taket har aldrig blivit ommålat.

Scen vid salens ena kortsida. Denna scen hade ursprungligen dubbel våningshöjd och en trappa i framkanten. Nedre delen av pelarna är inbyggda i scenens främre del.

Övre våningsplanets fönster förser salen med dagsljus.

Pelare med kapitäl och konsol dekorerad med voluter och stiliserade blommor.

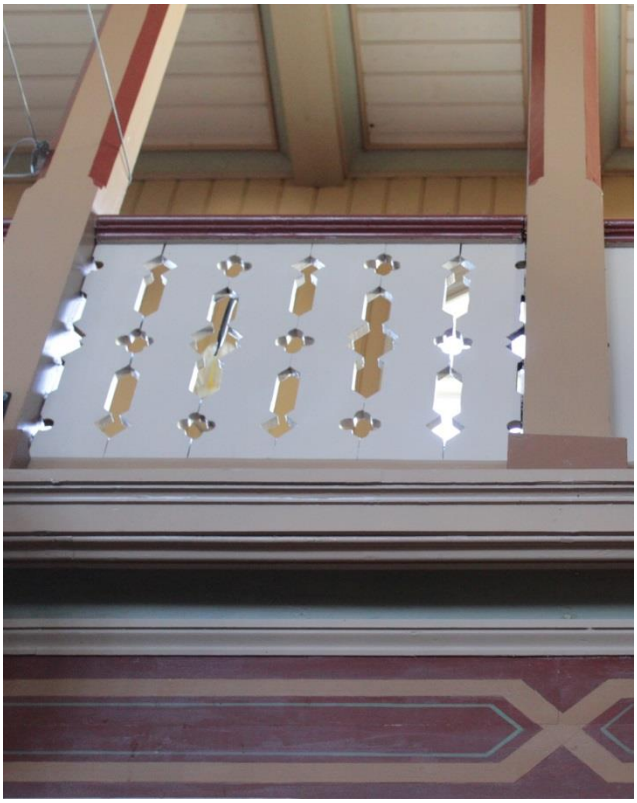

Balkongfronter med figursågade brädor ger ett skirt intryck.

Taket har en slät panel indelad i fält genom ett listverk. Fälten är dekorerade med ett schablonmåleri.

Köksavdelningen byggdes om 1979 och några mindre rum slogs samman till nuvarande restaurangkök. Här finns inga synliga äldre detaljer.

Restaurangköket.

Diskrummet.

Trapphus i nordvästra hörnet. Trappan är i trä och har en målad bröstningspanel och tapet på övriga ytor.

Våning 2 tr.

Andra våningen domineras av den stora salens övre del med en balkong som löper utmed väggarna. På kortsidan mot söder finns tre salonger och på kortsidan mot norr två salonger och ett öppet rum som leder från balkongen ut på verandan.

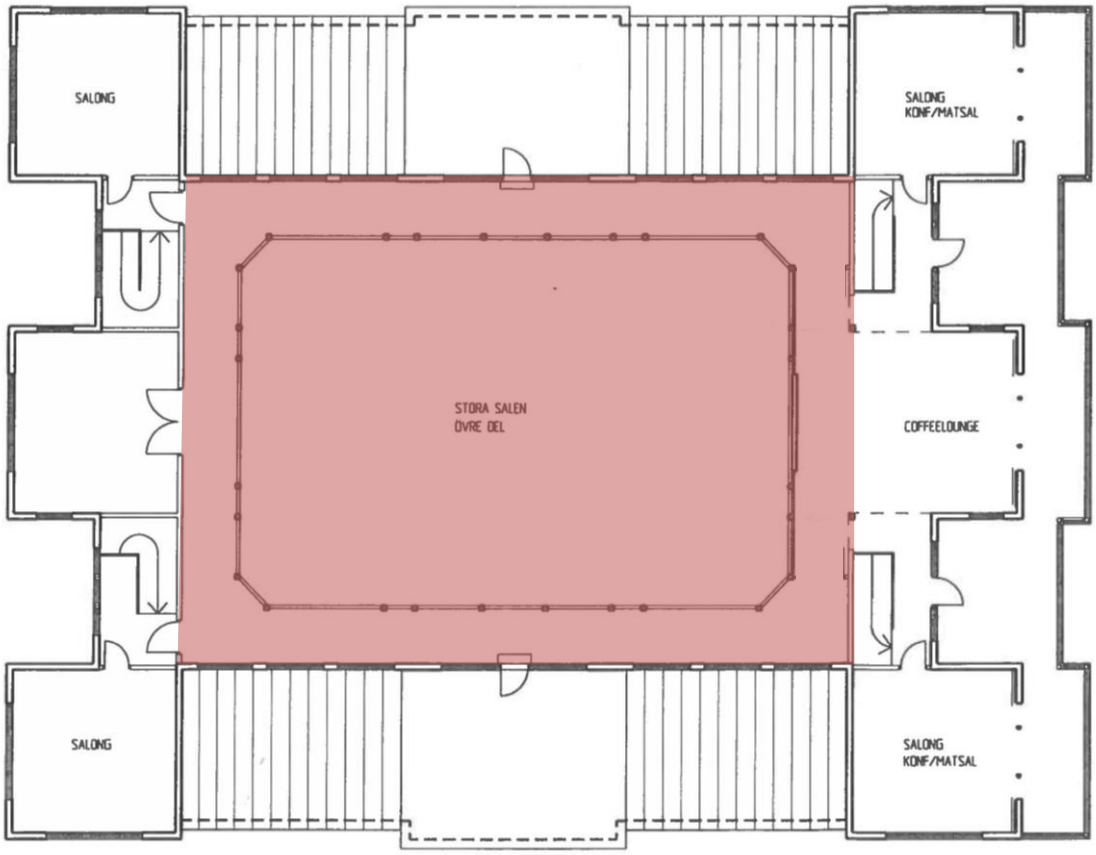

Våning 2 tr. Den rödmarkerade delen av byggnaden är särskilt skyddad genom byggnadsminnesförklaringens skyddsbestämmelser.

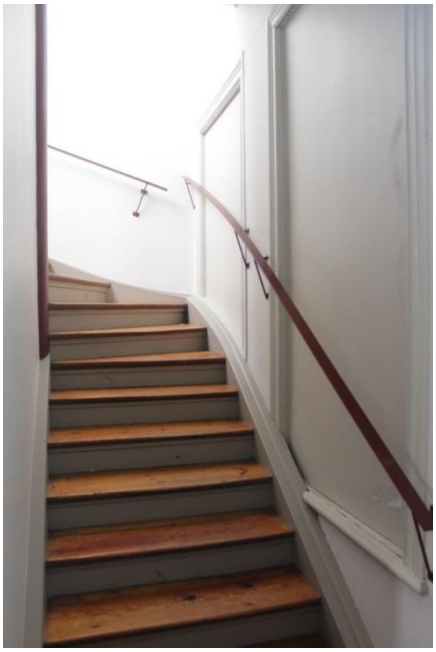

Trapphus mot sydväst.

Övre delen av trapphuset med fönster mot söder.

Hörnrum med trägolv och pärlspontpanel på vägg och i tak.

Spegeldörr i helfranskt utförande.

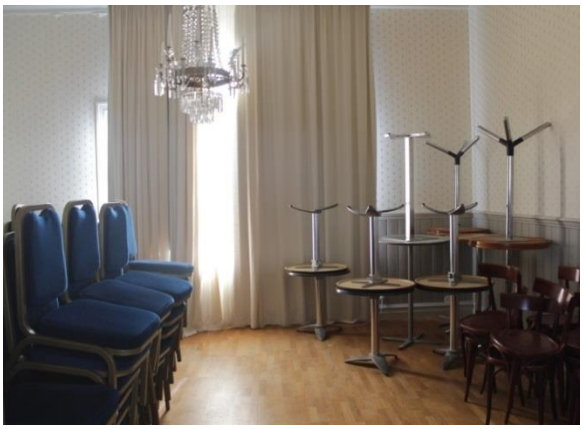

Salong med fönster mot söder.

Parkettgolv, bröstningspanel och tapet. Parkettgolvet är av senare datum.

Hörnrum med parkettgolv, bröstningspanel och tapet.

Vy mot övre delen av stora salen.

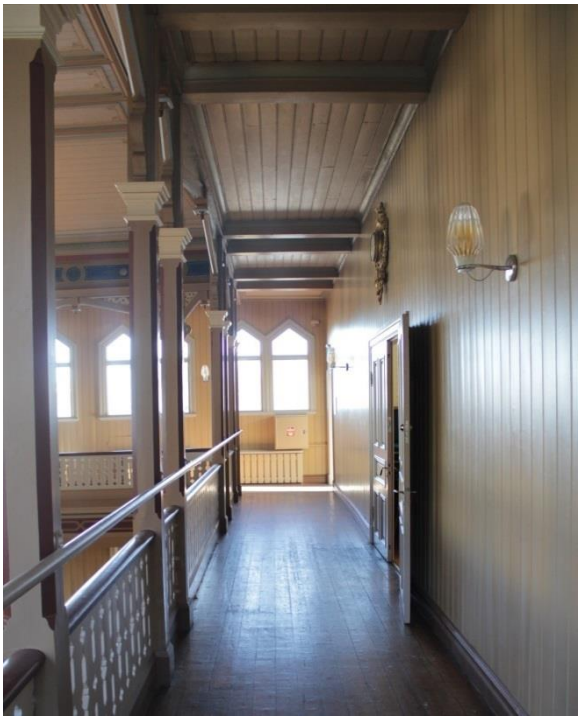

Balkong med brädgolv.

Vägg med pärlspontpanel och kopplade spetsbågiga tvåluftsfönster.

Brädgolv i balkong.

Senare kompletterat innanfönster med kraftig kondens och påväxt. Fönsterbågen är fastskruvad i karmen med stjärnskruv.

Balkongen hänger samman med intilliggande rum. Här gick ursprungligen balkongen runt hörnet och scenen på första våningen hade dubbel våningshöjd.

Baren på andra våningen utgör en del av det öppna rummet. Där baren står var ursprungligen inget bjälklag utan öppet mot nedanförliggande scen.

Rummet har brädgolv, pärlspontpanel och pelare i trä lika övriga delen av stora salen. En fönsterdörr leder ut till verandan. Pelarnas läge visar på balkongens tidigare utsträckning.

Övre delen av trapphuset mot nordöst med trägolv, bröstning i pärlspont samt tapet.

Hörnrum med fönsterdörrar mot balkong.

Sammanfattning

Interiören är i stora delar mycket välbevarad. Stora salen har sitt originalutseende kvar med ursprungligt måleri i taket och originalkulörer på övrig inredning. De fyra trapphusen har också mycket kvar av sitt originalutseende. Rumssviten med salonger är till viss del original. Ett av rummen är dock ombyggt 1979 lika intilliggande rum. På motstående sida av stora salen finns köksavdelningen som är ombyggd i sin helhet samma år och inte har några synliga äldre delar. På andra våningen har balkongen byggts över scenen men i övrigt är rumsindelningen här i originalutförande.

Golv och ytskikt har bytts och renoverats i delar av huset och rum har byggts om i senare tid. Men bortsett från i köksavdelningen har ändringar genomförts lika original och idag syns inte tydligt vilka som är original och vilka som är kompletterade i senare tid. Detta gör att interiören är mycket väl sammanhållen och att karaktären även i de mindre rummen har bibehållits. Interiören är också i gott skick överlag med undantag för fönstren som har kondens mellan bågarna på grund av otätheter. Innanfönstren har också hanterats oförsiktigt vilket resulterat i skador i fönsterbänkar och beslag. Felaktiga tätningslister har monterats och innanfönster har skruvats fast med stjärnskruv.

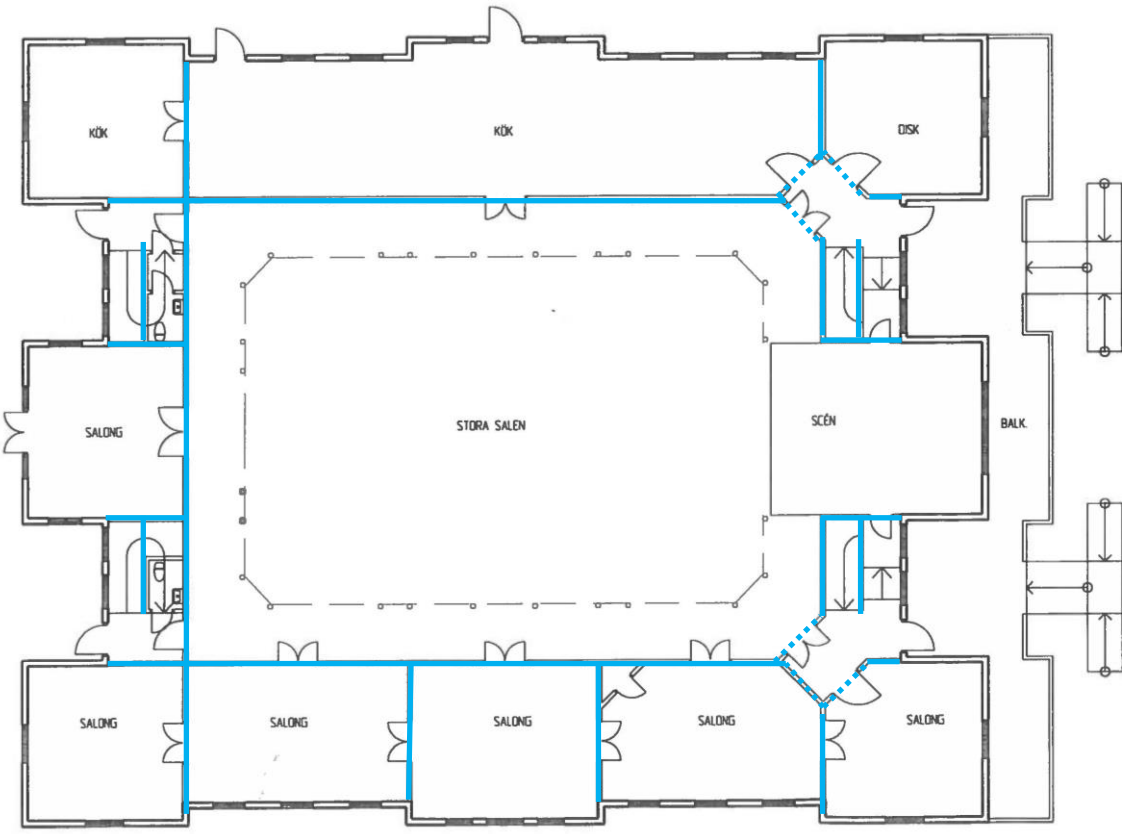

Våning 1 tr.

Originalvägg.

Original/tidig ombyggnad.

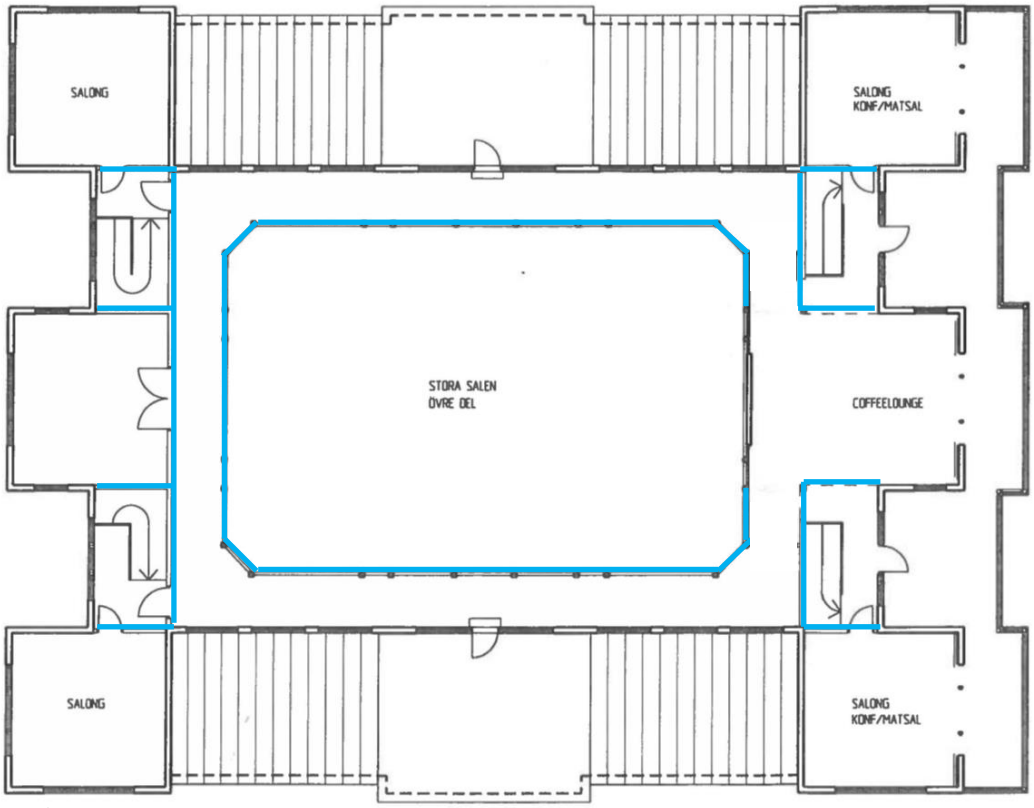

Våning 2 tr.

Originalvägg.

Förslag till riktlinjer i detaljplan

Societetshuset är en byggnad som under lång tid betraktats som mycket kulturhistoriskt värdefull och som har haft ett lagskydd sedan 1978 genom byggnadsminnesförklaringen. Byggnaden utgör även en särskilt värdefull byggnad enligt Plan- och bygglagen och omfattas därmed av förvanskningsförbud (PBL 8:13) vilket omfattar både exteriör och interiör.

Societetshuset bör säkras mot rivning genom rivningsförbud i detaljplanen. Dessutom bör byggnaden skyddas från förvanskning. Detta innebär i stort att dess originalbyggnadsdelar skall bevaras i möjligaste mån samt att originaldetaljer som av olika skäl måste bytas ut såsom dörrar, fönster och snickerier nytillverkas lika original. Nya byggnadsdelar och ändringar bör utformas i samklang med byggnadens originalkaraktär och särskild omsorg bör läggas på att skapa en helhet där originaldetaljer och nytillskott kan samexistera. Noggranna antikvariska förstudier bör genomföras inför ombyggnad, underhåll eller komplettering av enskilda byggnadsdelar

För exteriören bör gälla att underhållsåtgärder skall utföras med material och metoder lika ursprungliga och att färgsättning bör ske utifrån originalfärgsättning eller en färgsättning som bedöms kulturhistoriskt riktig. Fasadens originalsnickerier, fönster och dörrar bör så långt som möjligt bevaras och vid behov ersättas med nytillverkade lika original.

För interiören bör gälla att kvarvarande originalrum inklusive inredning skall bibehållas. I stora salen bör detta omfatta även ytskikt. Även kvarvarande originalväggar bör bibehållas och eventuella ändringar genomföras med utgångspunkt i originalplanlösning.
Vid alla arbeten i byggnaden bör ursprungliga byggnadsdelar bevaras i möjligaste mån, detta gäller både synliga och sådana som kan friläggas vid rivning av senare mattor, skivmaterial etc. Nya byggnadsdelar bör gestaltas i samklang med interiörens originalkaraktär så att originaldetaljer och nytillskott kan bilda en helhet.

För den planerade tillbyggnaden mot väster bör gälla att byggnadshöjden inte få överstiga nederkanten av den längsgående vattbräda som avgränsar träfasaden från sockeln. Tillbyggnaden bör hålla sig inom fasaden mellan de utskjutande hörntornen. Vad gäller utformningen bör tillbyggnaden utformas på ett sätt som visuellt inte konkurrerar med Societetshusets exteriör.

KÄLLFÖRTECKNING

Tryckta källor och litteratur

Isitt, David (1991) *Marstrand igår*

Krantz, Claes (1950) *Marstrand*

Olán, Eskil (1917) *Marstrands historia* (faksimilutgåva 1982)

Stackell, Lars (1975) *Västkusten förr – Badortsmiljöns liv och bebyggelse under 1800-talet*

Rapport från Riksantikvarieämbetet (2014) *Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken – Handbok 2014-06-23*

Informanter

Göran Kristensson, Marstrands hembygdsförening

Peter Jitzmark, hembygdsforskare

Ritningar och kartor

Kungälvs kommun

Lantmäteriet

Region- och stadsarkivet, Göteborg

Okidoki arkitekter

Bilder

Äldre fotografier från Bohusläns museum.

Äldre fotografier från Marstrands hembygdsförening.

Fotomontage av detaljplaneförslaget är gjorda av Okidoki arkitekter.

Övriga foton Johanna Lange